

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Bakalářská práce
MAROKO A MIGRAČNÍ KRIZE
Otmar Danyš

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra blízkovýchodních studií
Studijní program Mezinárodní teritoriální studia
Studijní obor Blízkovýchodní studia

Bakalářská práce
MAROKO A MIGRAČNÍ KRIZE
Otmar Danyš

Vedoucí práce:
doc. PhDr. Jan ZÁHOŘÍK, Ph.D.
Katedra blízkovýchodních studií
Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval samostatně a použil jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

.....

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucímu své práce doc. PhDr. Janu Záhoříkovi, Ph.D. za jeho vstřícný přístup, cenné rady a jeho optimismus.

OBSAH

ÚVOD	6
AFRIKA A MIGRAČNÍ KRIZE VE STŘEDOMOŘÍ	9
Současný stav	9
Hlavní migrační trasy	10
Západní cesta	11
<i>Význam Ceuty a Melilly.....</i>	<i>13</i>
<i>Ochrana pozemních hranic</i>	<i>14</i>
<i>Ochrana námořních hranic.....</i>	<i>17</i>
MAROČTÍ MIGRANTI.....	20
Historický vývoj do 90. let	20
<i>Koloniální období.....</i>	<i>21</i>
<i>Od nezávislosti k ropnému šoku</i>	<i>22</i>
<i>Změny po roce 1973</i>	<i>23</i>
Migrační trendy od 90. let do současnosti.....	25
<i>Nové možnosti a vzestup migrace.....</i>	<i>25</i>
<i>Význam marocké diaspory</i>	<i>27</i>
<i>Současná situace</i>	<i>29</i>
SUBSAHARŠTÍ MIGRANTI	31
Maroko – nová destinace a tranzitní země.....	31
Politika Maroka vůči imigrantům	33
<i>Vztahy s EU a ochrana hranic</i>	<i>33</i>
<i>Regularizace.....</i>	<i>36</i>
Životní podmínky	37
<i>Pokusy o překonání hranic.....</i>	<i>38</i>
<i>Represe marockých bezpečnostní složek.....</i>	<i>38</i>
ZÁVĚR.....	40
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY.....	44
Primární zdroje	44
Sekundární zdroje	46
SEZNAM PŘÍLOH.....	51
ABSTRACT	52

ÚVOD

Události arabského jara z roku 2011 a následná migrační krize, jež zasáhla Evropu v roce 2015, již dlouhou dobu přitahují pozornost světových medií i společnosti. Dramatický příliv více než milionu migrantů na řecké ostrovy ve Středozemním moři a zoufalé pokusy afrických migrantů o přeplutí moře z občanskou válkou zmítané Libye poněkud zastínily ostatní oblasti, jež se také potýkají s problémy migrace. Jednou z těchto oblastí je i Maroko, země v bezprostředním sousedství Evropy, podobně jako Turecko. Z geopolitického hlediska je Maroko pro EU jedním z nejvýznamnějších partnerů na africkém kontinentu, jemuž se vyhnuly ty nejdramatičtější scénáře arabského jara a je dlouhodobě považován za stabilní zemi. Zároveň je severoafrické království dlouhodobě známo jako země emigrantů. Maročané tvoří po Turcích druhou největší imigrantskou komunitu v EU, která je přítomná nejvíce ve Francii, Španělsku, Itálii a zemích Beneluxu. Od počátku 21. století je nám však prezentován i poněkud jiný obrázek této země. Stoupající počet migrantů ze zemí subsaharské Afriky, kteří přicházejí do Maroka a odtud do Evropy, pokládá zásadní otázku, jestli se Maroko neproměnilo v tranzitní zemi migrantů na cestě do Evropy.

V současné situaci a pro možný budoucí vývoj je tedy důležité poznat, jakou pozici zaujímá Maroko v oblasti migrace. Záměrem této práce je analyzovat vývoj migračních trendů v moderních dějinách Marockého království, uvést je do kontextu se současnou situací a charakterizovat současné problémy v zemi, jež úzce souvisí s migrací. Cílem této práce je především dosáhnout odpovědi na otázku: *Proměnilo se Maroko ze země původu migrantů na tranzitní zemi subsaharských migrantů?*

Práce popisuje v první části širší kontext africké migrace a současné migrační krize. Krátce shrnuje příčiny migrace a popisuje způsoby, jakými migranti ze subsaharských zemí proudí do severoafrických zemí. Kapitola se soustředí zejména na západní středomořskou migrační trasu a částečně i na západoafrickou trasu, jež obě Maroko zásadně ovlivňují. Dále se zabývá významem španělských enkláv Ceuta a Melilla, jež se nacházejí na marockém pobřeží a obě dvě hrají důležitou roli jako cíle mnoha migrantů. V souvislosti s nimi je také popsán systém ochrany pozemní i námořní hranice mezi Marokem a Španělskem.

V druhé části je popsána historie migrace marockých obyvatel od počátku 20. století do současnosti. Kapitola popisuje, jakým způsobem se vyvíjela migrace z pohledu marockých migrantů a marockého státu. Rozebírá několik důležitých etap od koloniálního období, přes první léta nezávislosti až po změny v devadesátých letech a jsou v ní rozebírány události a trendy, jež měly vývoj marocké migrace vliv. Dále uvádí současnou situaci spolu s aktuálními událostmi a stručně zabývá marockou diasporou a významem, jaký tato diaspora má na ekonomický rozvoj Maroka

Třetí část se zabývá problematikou subsaharských migrantů v Maroku, zvláště jejich současnou situací a přístupem marockého státu k nim. Zabývá se příchodem prvních subsaharských migrantů do Maroka a vnímáním země jako tranzitní země. Dále uvádí do kontextu vztahy Maroka s EU, jejich vzájemné cíle, uzavřené smlouvy, a především spolupráci na řešení problému nelegální migrace. Popisuje kroky, jež Maroko podniklo ve vztahu k subsaharským imigrantům, a nakonec popisuje životní podmínky migrantů, případy porušování lidských práv a celkově vztah marocké společnosti k imigrantům.

Hlavní zdroje, z nichž tato práce čerpá, pocházejí většinou od renomovaných světových organizací zabývajících se migrací jako je Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR), Mezinárodní organizace pro migraci (IOM), Migration Policy Institute (MPI), agentura Frontex nebo z nevládních organizací zabývajících se lidskými právy jako Amnesty International (AI) a Human Rights Watch (HRW). Pokud možno, většina číselných údajů a je převzata především z oficiálních dat OSN a agentury Frontex. Je na místě také upozornit, že dostupná data se mnohdy v různých zdrojích liší, zejména z důvodu rozdílné metodiky sběru dat. Samotná podstata migrace a zejména nelegální migrace činí značné problémy získat přesné počty migrantů. Např. Frontex nejčastěji uvádí pouze počet zadržených nelegálních migrantů, což samozřejmě nemůže zahrnovat migranty, jež nebyli bezpečnostními složkami zaznamenáni. Skutečný počet nelegálních migrantů je tedy pravděpodobně vyšší. Pokud se zdroje významně liší, jsou většinou pro porovnání uvedeny oba a je specifikován původ dat. Vzhledem k nedostatku české literatury, jež by se problematikou Maroka a migrace výslovně zabývala, je většina zdrojů cizojazyčných. Práce se snaží používat co nejaktuálnější zdroje a literaturu, a to především pokud jde o současné otázky. Při popisu historických událostí nebo dlouhodobých trendů si dovoluje využít i zdrojů o něco starších.

Použitá terminologie se snaží co nejčastěji používat neutrálních pojmů jako *migrace* a *migrant* (podle kontextu také *imigrace/emigrace* a *imigrant/emigrant*). Organizace IOM sice uvádí, že neexistuje jedna bezvýhradně přijímaná definice pojmu *migrace*, sama však jednu uvádí: „Migrace je pohyb osob nebo skupiny osob přes mezinárodní hranici nebo vně státu. Je to pohyb populace zahrnující jakýkoliv druh pohybu lidí, jakéhokoliv trvání, struktury a důvodů. Zahrnuje migraci uprchlíků, vysídlených osob, ekonomických migrantů a osob pohybujících se z dalších důvodů, zahrnujíc v to znovusjednocení rodiny.“ V tomto smyslu pak termín *migrant* do sebe zahrnuje širokou škálu pojmů jako *nelegální migrant*, *ekonomický migrant* nebo *uprchlík*.¹ Použitím termínu *uprchlík* se myslí pouze osoba, jež byl tento status oficiálně přiznán je uprchlíkem i podle UNHCR. Pojem *nelegální migrace* je v cizojazyčné literatuře často považován za problematický, vzhledem k negativním konotacím, jež může vyvolávat. Místo něj bývají používány anglické termíny, např. *clandestine migration*, *undocumented migration* a zejména *irregular migration*, preferovaný OSN.² Definice těchto termínů je sporná a v češtině

¹ Key Migration Terms. IOM.

² MARCZYOVÁ, Klaudia a kol. *Aktuálne problémy migrácie v Európe a jej ľudskoprávna dimenzia*. s. 126-129

není jejich použití rozšířeno, proto je v této práci používán právě termín *nelegální/ilegální migrace* (eventuálně *ilegální migrace/migrant*), pokud není pojem *migrace* zcela přesný.

V práci se nachází několik cizojazyčných pojmů. Většinou jsou přeloženy a originální výraz uveden v závorce. Transkripce arabských jmen a geografických názvů se řídí přepisem do latinky založeném na francouzštině, který je univerzálně používán jak v Maroku, tak i v mezinárodním prostředí (např. *Tanger* místo *Tandža*, dle transkripce L. Kropáčka). U některých jmen a názvů je upřednostňován zažitý český úzus (např. *Marrákeš* místo *Marrākuš*).

AFRIKA A MIGRAČNÍ KRIZE VE STŘEDOMOŘÍ

Současný stav

Podle oficiálních statistik OSN se v roce 2017 nacházelo na celém africkém kontinentu celkem 24,7 milionů migrantů³ z nichž kolem 5,5 milionů UNHCR eviduje jako uprchlíky.⁴ V kontextu dlouhodobého vývoje můžeme mluvit o výrazném nárůstu cca od roku 2010, zvláště v porovnání s poměrně stabilně ale pomalu se zvyšujícím počtem migrantů během devadesátých let a na počátku 21. století.⁵ Tato čísla částečně dávají za pravdu obrazu Afriky, populárněmu ve světových médiích, jako „kontinentu uprchlíků a migrantů“.

Vzmáhající se africkou migrační krizi v podstatě nemůžeme přičítat pouze jednomu nebo několika málo důvodům, ale spíše celé řadě navzájem provázaných problémů. Některé z nich můžeme sledovat již dlouhodobě jako např. vysoká porodnost, která je Africe průměrně 4 děti na 1 ženu a některé státy dosahují ještě vyšších čísel. V Nigeru, Mali nebo Somálsku průměr až 6 dětí kontrastuje se světovým průměrem 2,5 dítěte (porodnost blíží se světovému průměru je naopak typická pro severoafrické státy).⁶ Státy subsaharské Afriky se pravidelně umisťují na nejnižších příčkách v žebříčku Indexu lidského rozvoje.⁷ Afriku dlouhodobě trápí vysoká nezaměstnanost (zvláště u mladé populace), chudoba, enviromentální problémy (desertifikace)⁸ korupce, nestabilní politická situace (Somálsko, Etiopie), válečné konflikty a nepokoje (Libye, Čad), teroristické útoky (Boko Haram v Nigérii) a další.⁹

Většinu z výše vyjmenovaných problémů, můžeme označit za tzv. *push faktory* čili okolnosti nutící obyvatele opustit svou zemi. Jejich opakem jsou tzv. *pull faktory*, tedy okolnosti nebo podmínky v cílových zemích, které je činí atraktivní pro imigranty.¹⁰ Význam *pull faktorů* nemůžeme vynechat, protože jsou to často ony, které ve výsledku přesvědčí obyvatele k migraci mimo africký kontinent. Vidina spokojeného života v bohaté západní Evropě, častokrát zkreslená sociálními sítěmi nebo převaděči, je pro mnoho mladých nezaměstnaných Afričanů dostatečným impulsem pro dlouhou a vyčerpávající cestu skrz kontinent vstříc lepšímu životu.¹¹

Dalším faktorem, který nejde opomenout, jsou lidské schopnosti a finanční možnosti. Vyšší úroveň vzdělání, přístup k informacím a celkově vyšší úroveň rozvoje společnosti automaticky nevede ke snížení emigrace. Chudoba a nízká životní úroveň jsou sice možným důvodem

³ International migrant stock: The 2017 revision. UN

⁴ UNHCR. *Global Report 2016*. s. 22

⁵ Migration statistics. *Migration Data Portal*.

⁶ Total fertility rate – Africa. *Indexmundi*.

⁷ UNDP. *Human Development Report 2016*. s. 204

⁸ IOM. *World Migration Report 2018*. s. 51-52

⁹ UNHCR. *Global Report 2016*. s. 51-54

¹⁰ Migrace. *Demografie*.

¹¹ KOHNERT, Dirk. *African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions*. s. 6

k odchodu do jiné země, omezují ovšem možnosti cílové destinace na okolní africké státy. K emigraci mimo kontinent se často rozhodnou jedinci se vzděláním a ti, kteří dokážou obstarat prostředky.¹² Během komplikovaného putování do Evropy mohou celkově platby převaděčům, úplatky policii nebo ozbrojeným skupinám a další náklady dosáhnout výše několika tisíc eur. Cesta je tedy finančně velmi náročná.¹³

Hlavní migrační trasy

Původ dnešních migračních tras mířících skrz Středozemní moře můžeme vystopovat přibližně do sedmdesátých let 20. století. Po ropném šoku roku 1973 a následné ekonomické krizi přehodnotily západoevropské státy svojí tehdejší imigrační politiku, která jim do té doby podporovala příliv pracovní síly z oblastí severní Afriky. Postupné zavádění vízové povinnosti výrazně ztížilo občanům těchto států dále pravidelně jezdit za výdělkem do západoevropských zemí a donutilo část z nich natrvalo zůstat v Evropě.¹⁴ Ostatním zbývala pouze možnost nelegální imigrace a s narůstajícím počtem nelegálních migrantů se postupem času ve středomoří vytvořily 3 hlavní migrační trasy:

- **Západní středomořská cesta** vede z Maroka (v menší míře z Alžírsko) přes Gibraltarskou úžinu a Alboránské moře do Španělska. (viz. samostatná podkapitola níže)
- **Centrální středomořská cesta** míří zejména z Libye směrem k jihoitalským břehům. Z dlouhodobého hlediska se jedná o celkem frekventovanou trasu, kde počty migrantů začaly nabývat na síle po pádu libyjského režimu Muammara Kaddáfího v roce 2011. Libye byla do té doby hospodářsky stabilní zemí a byla atraktivní pro migranty z mnoha afrických zemí (do jisté míry stále je). Občanská válka, rozdrobení na jednotlivé frakce a neexistence centralizované státní správy podnítila mnoho migrantů především ze subsaharské Afriky ale i z okolních zemí k cestě přes Středozemní moře. V roce 2017 bylo detekováno cca 119 000 pokusů o nelegální překročení hranice po centrální trase, což je výrazně méně než za předchozí rok, kdy byl počet dlouhodobě nejvyšší (cca 181 000).¹⁵ V současnosti národnostně pochází nejvíce migrantů z Nigérie, Guineje a Pobřeží Slonoviny.¹⁶ Vzhledem k délce a náročnosti je tato trasa také jednou z nejnebezpečnějších. Počet utonulých a nezvěstných v roce 2017 je odhadován na 2 873 osob, což je více než 90 % z počtu případů v celém středomoří.¹⁷
- **Východní středomořská cesta** nevede z Afriky, ale především z Turecka na řecké ostrovy v Egejském moři. Významná je tím, že se této trase dostalo nejvíc pozornosti v letech 2014–2015 v souvislosti s občanskou válkou v Sýrii, kdy rapidně narostl počet pokusu o

¹² FLAHAUX, Marie-Laurence a DE HAAS, Hein. *African migration: trends, patterns, drivers*. s. 4

¹³ FRONTEX. *Africa-Frontex Intelligence Community Joint Report 2016*. s. 33

¹⁴ FRAGUES, Philippe. *Four Decades of Cross-Mediterranean Undocumented Migration to Europe*. s.1

¹⁵ Central Mediterranean Route. *Frontex*.

¹⁶ FRONTEX. *Risk Analysis for 2018*. s. 18

¹⁷ UNHCR. *Key Data for Europe 2017*. s. 1-2

překonání moře. Za rok 2015 bylo zaznamenáno přibližně 885 000 pokusů o ilegální překonání hranice, což byl rekordní nárůst oproti předchozímu roku.¹⁸ Uzavření dohody mezi Evropskou unií a Tureckem v březnu následujícího roku pomohlo tento počet snížit¹⁹ a minulý rok (2017) bylo zaznamenáno přibližně 42 000 pokusů. V současnosti patří mezi nejčastější migranty občané států sužovaných vleklou občanskou válkou nebo vážnými vnitřními problémy jako je Sýrie, Irák a Afghánistán.²⁰

Kromě těchto tří existují i další méně významné a populární cesty. V souvislosti s centrální trasou můžeme zmínit Egypt, který je alternativou pro migranty ze Súdánu a států Afrického rohu. K západní středomořské trase lze připočítat i tzv. západoafrickou trasu, která vede z Marokem okupované Západní Sahary a Senegalu směrem na Kanárské ostrovy.²¹

Ze tří hlavních středomořských tras mají pro Afriku význam trasa západní a centrální. Obě dvě jsou spíše konečnými etapami a navazují na mnohem delší cesty začínající ve státech subsaharské Afriky. V této oblasti jsou nejdůležitějšími tranzitními státy Mali a Niger. Město Agadez v centrálním Nigeru lze právem považovat za jeden z hlavních dopravních uzlů a přestupních stanic migrantů. Podobnou pozici si vydobylo město Gao v sousedním Mali. V obou fungují rozsáhlé, početné a dobře fungující sítě převaděčů. Ty navazují na dlouhodobé a rozvinuté pašerácké kanály. Pašeráci se rekrutují především z příslušníků místních kmenů jako např. Tuaregové nebo Tubu, jejichž území přesahuje do okolních států a vzájemné kontakty tak usnadňují přeshraniční styk. V případě Libye je třeba zmínit dlouhotrvající občanskou válku, což znamená, že jižní hranice je pod kontrolou místních militantních skupin a kmenů (především Tubu) a v podstatě je nehlídaná.²² Z Agadezu a Gao pokračují stezky zaprvé přes Libyi ke Středomořskému moři a zadruhé do Alžírsku přes města jako Tamanrasset a Ouragla směrem na sever k pobřeží. Odtud se dá již pokračovat přes moře, mnohem častější volbou je ale město Oujda u marockých hranic, přes které je třeba přejít. Alternativou k cestě přes vnitrozemí je trasa po pobřeží Atlantského oceánu, vedoucí především z Nigerie a Ghany přes Senegal a Gambii směrem do Západní Sahary a Maroka.²³

Západní cesta

Přestože až do minulého roku byla poněkud méně frekventovaná, v kontextu Maroka má dlouhodobě největší význam západní středomořská trasa, ve které země v podstatě hraje ústřední roli. Mediálně byla trasa zastíněna již zmíněnými událostmi ve východním středomoří roku 2015, které dlouhodobě okupovaly titulky téměř všech evropských médií. Po uklidnění situace se pozornost přenesla a zůstává upřená především na Libyi a pokusy o překonání moře do Itálie.

¹⁸ Eastern Mediterranean Route. *Frontex*.

¹⁹ FRAGUES, Philippe. *Four Decades of Cross-Mediterranean Undocumented Migration to Europe*. s.1

²⁰ FRONTEX. *Risk Analysis for 2018*. s. 18

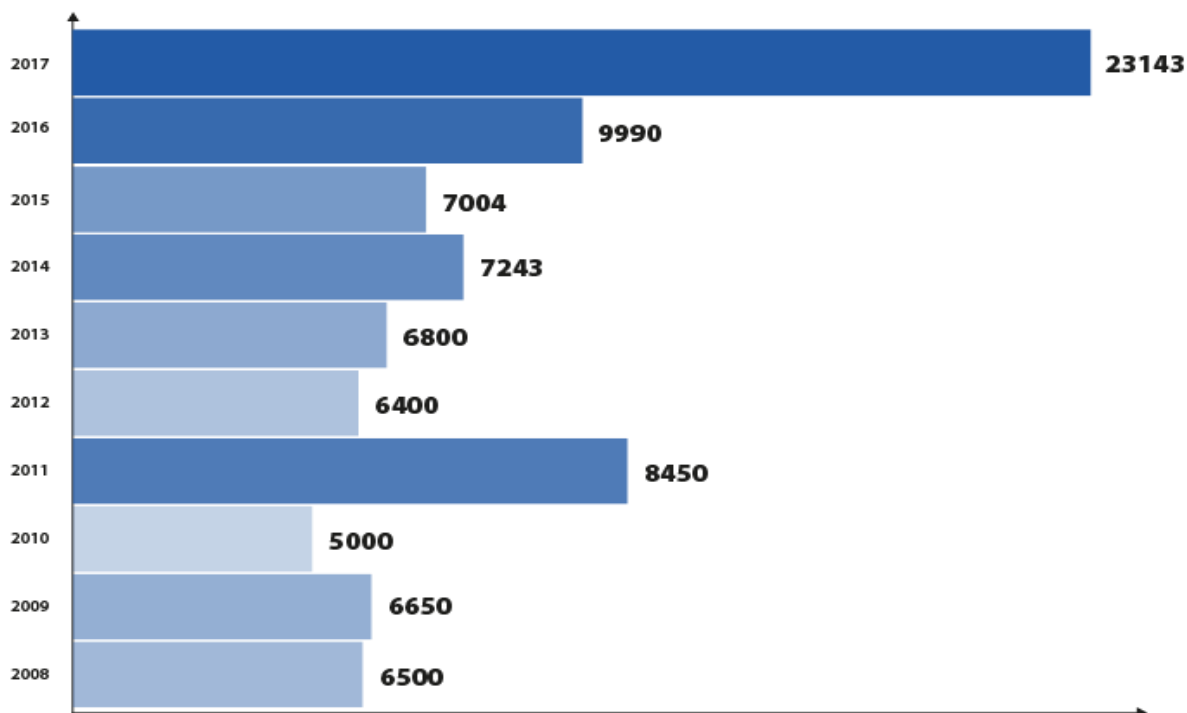
²¹ Migratory Routes Map. *Frontex*.

²² FRONTEX. *Africa-Frontex Intelligence Community Joint Report 2016*. s. 11-17

²³ MTM. *2014 Map on Mixed Migration Routes*.

Relativně nízký a stabilní počet pokusů o nelegální překonání hranic nedával mnoho důvodů přikládat této trase větší mediální význam s výjimkou jednoho dlouhodobého jevu. Jedná se o hromadné pokusy o překonání hraničního plotu Ceuty a Melilly, španělských enkláv na marockém území. Známy se staly záběry davů, čítajících až několik stovek především subsaharských Afričanů, snažících se hromadně překonat několik linií plotu za ostřelování slzným plynem a gumovými projektily příslušníků španělské policie.²⁴

Příloha 1: Počet nelegálních překročení hranic na západní trase

Zdroj: Western Mediterranean Route. *Frontex*.

Vývoj na západní trase během roku 2017 upozornil, že migrační trendy mohou být nevyzpytatelné a je obtížné předpokládat budoucí vývoj. Trasa, jenž je považována za jednu z nejlépe chráněných a méně frekventovaných, zaznamenala v tomto roce skokový nárůst migrantů (viz. příloha 1). Statistiky agentury Frontex o počtu nelegálních překročení hranic, na zemi i po moři, uvádějí číslo 23 143 osob, což představuje více než dvojnásobný nárůst oproti předchozímu roku, kdy počet činil 9990 osob.²⁵ Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (UNHCR) uvádí počet příchozích migrantů do Španělska za rok 2017 ještě vyšší, celkově 28 349 lidí a 212 mrtvých nebo nezvěstných.²⁶

²⁴ Western Mediterranean Route. *Frontex*.

²⁵ FRONTEX. *Risk Analysis for 2018*. s. 43

²⁶ Operational Portal Refugee Situations – Mediterranean Situation. *UNHCR*. Pro srovnání IOM uvádí nižší odhady. Viz. Mediterranean Migrant Arrivals Reach 165,409 in 2017 with Major Uptick in Western Route. *IOM*

Význam Ceuty a Melilly

Španělské enklávy Ceuta a Melilla²⁷, spolu s několika dalšími ostrovy u marockého pobřeží, jsou jedním z posledních pozůstatků z doby evropské kolonizace Afriky. Ceuta se nachází na nejsevernějším výběžku Španělska, téměř naproti Gibraltarské skály. Melilla leží mnohem východněji, blíže alžírským hranicím poblíž města Nador. Španělsko získalo obě města pod kontrolu v roce 1668, resp. v roce 1556. Když v roce 1956 získalo Maroko nezávislost, předalo mu Španělsko severní území, které bylo pod jeho koloniální správou od roku 1912, odmítlo se však stáhnout ze svých dnešních enkláv (obě města nebyla součástí protektorátu) a Maroko na ně dodnes vznáší nárok. Dlouhodobě tvoří enklávy jeden ze středobodů španělsko-marockých vztahů.²⁸ Přestože nejspíš nikdy nepřestanou být „bolavým místem“ a potencionální rozbuškou ke konfliktu, vzájemné vztahy, zdá se, nejsou sporem o suverenitu v současné době ohroženy. Následky období kolonialismu zasahovaly do komplikovaných španělsko-marockých vztahů o něco déle a vážněji, než je tomu v případě Francie. Období dekolonizace Afriky a snaha Maroka získat zpět zbylé španělské kolonie přivedla obě země k několika vzájemným konfliktům. Kromě války o Ifni v letech 1957-58 a novějšího sporu o ostrov Perejil (2002), byl hlavním problémem konflikt na Západní Sahaře, které se Španělsko vzdalo teprve roku 1975. Okupace Marokem a dlouhodobá válka s hnutím POLISARIO do roku 1991 významně ovlivňuje marockou zahraniční politiku dodnes.²⁹

Vzájemná spolupráce mezi Marokem a Španělskem se začala rozvíjet přibližně od poloviny 80.let.³⁰ Pro Ceutu a Melillu je ekonomická spolupráce s africkou pevninou v podstatě nezbytná. Ekonomické problémy pramenící z jejich izolace si Španělsko uvědomovalo již v minulosti, a tak měly enklávy od roku 1863 status tzv. svobodného přístavu.³¹ Při podpisu Schengenské dohody Španělskem roku 1991 bylo Ceutě i Melille v rámci EU zajištěno zvláštní postavení. Kromě daňových úlev v nich platí zvláštní režim vstupu. Obyvatelé dvou hraničních marockých provincií Tetouan a Nador jsou vyjmuti z běžné vízové povinnosti při vstupu. Maročtí občané s trvalým místem pobytu v těchto dvou provinciích si mohou zažádat o zvláštní povolení k pobytu na dobu jednoho roku, které jim dovoluje překračovat hranici. Tato výjimka platí pouze pro území obou enkláv a nevztahuje se na pevninské Španělsko. Aby se zabránilo zneužití, je při cestě mezi nimi a enklávami zavedena kontrola dokladů.³²

Tento specifický režim lidské mobility umožnil oběma stranám pokračovat v místní ekonomické spolupráci. Maročané představují levnou pracovní sílu pro nekvalifikované

²⁷ Vzhledem k tomu, že nejsou zcela obklopeny územím Maroka, se technicky vzato nejedná o enklávy. Přesnější by bylo použití termínu exkláva, ten je však pro obě území používán minimálně.

²⁸ JEŽOVÁ, Michaela. Maroko. s. 28

²⁹ Tamtéž, s. 28

³⁰ JEŽOVÁ, Michaela. Maroko. s. 29

³¹ FERRER-GALLARDO, Xavier. *The Spanish-Moroccan border complex*. s.5

³² CASTAN-PINOS, Jaume. *Building Fortress Europe? Schengen and the Cases of Ceuta and Melilla*. s. 15

profese v hotelích, restauracích nebo v oborech jako je stavebnický průmysl.³³ Pracovní příležitosti v Ceutě a Melille jsou pro Maročany obzvláště důležité, protože severní Maroko patří mezi nejméně rozvinuté regiony v zemi. Trápí ji mimo jiné vysoká nezaměstnanost a nízká úroveň vzdělanosti. Vzájemná sdílená ekonomika je mezi oběma stranami natolik důležitá, že ani jedna z nich nemá zájem na důraznějším omezení ilegálního přeshraničního obchodu, který zde od 80. let vznikl. Místními je eufemisticky nazýván jako „atypický obchod“ a snadno pozorovatelný téměř kýmkoliv.³⁴ Typickým jevem na hraničních přechodech zvláště v Melille jsou zástupy žen, přezdívaných muly nebo španělsky *porteadoras*, které denně na svých zádech přenášejí obrovské balíky zboží, vážící 60 až 80 kg (legálně mohou přenést až 100 kg). Nejčastěji se jedná o chudé a ngramotné ženy z blízkého města Nadoru, jenž jsou tímto způsobem využívány pašeráky. Přes hranice oboustranně přenášejí zboží jako je elektronika, textil, alkohol nebo cigarety. Jejich počet a frekvence s jakou hranici přecházejí, způsobil, že současné hraniční přechody byly zahlceny a přestaly dostačovat.³⁵ Během roku 2017 došlo v Ceutě ke třem případům tlačenice v nichž přišly o život 4 ženy a v lednu 2018 byly při podobné události ušlapány další dvě ženy. Španělské úřady se následně rozhodly některé hraniční přechody uzavřít a tento fenomén omezit snížením limitu pro náklad na 25 kg.³⁶

Problém ochrany hranic enkláv zůstával dlouho přehlížen jako nevýznamný. Když v roce 1995, již jako člen nástupnické EU, vstoupilo na základě smlouvy podepsané o několik let dříve Španělsko do Schengenského prostoru, vyvstala otázka ilegální migrace nejen pro něj, ale i pro Evropskou unii. Přestože mají obě města od stejného roku autonomii, byly vždy považovány za integrální součást Španělska. Součástí EU, stejně jako Kanárské ostrovy, se staly bez ohledu na to, že v Evropě vlastně ani neleží, na rozdíl od např. Francouzské Guyany a dalších mimoevropských území závislých na Francii.³⁷

Ochrana pozemních hranic

Z hlediska hranic jsou enklávy Ceuta a Melilla jediným případem pozemní hranice EU s africkým státem. Hranice Ceuty je dlouhá 8 km a v případě Melilly je o něco delší, 10,5 km.³⁸ Kvůli bezpečnosti proto již v roce 1993 přistoupilo Španělsko ke stavbě hraničního plotu kolem Ceuty a roku 1996 byl vybudován stejný plot okolo Melilly.³⁹ Oba ploty byly do značné míry spolufinancovány EU. Zpočátku byl plot víceméně jednoduchý a nepředstavoval větší překážku, stejně tak nebyl strážěn příliš důsledně. Brzy byl proto plot zvýšen na 3 metry,

³³ Tamtéž, s.17

³⁴ FERRER-GALLARDO, Xavier a PLANET-CONTRERAS, Ana. *Ceuta and Melilla*. s.4

³⁵ CHTATOU, Mohamed. The Shameful Story of Moroccan 'Mule Women,' the Disgrace of Morocco, Spain and the EU.

³⁶ EL KHALDI, Hajare. Spanish Authorities End Moroccan 'Women Mules' in Sebta.

³⁷ FERRER-GALLARDO, Xavier a PLANET-CONTRERAS, Ana. *Ceuta and Melilla*. s.5

³⁸ Spain. *CIA World Factbook*.

³⁹ Někdy je pro obě enklávy společně uváděn rok 1995. viz. FERRER-GALLARDO, Xavier. *The Spanish-Moroccan border complex*. s. 5

vybaven strážními věžemi, a v dalších letech podnikla španělská vláda několik dalších kroků k celkovému zabezpečení hranice.⁴⁰

Bezpečnostní opatření ve formě hraničních plotů fungovala víceméně dobře a situace zůstávala poměrně klidná až do již zmíněného roku 2005. Událostmi toho roku bylo Španělsko i Evropská unie vyvedeny z míry. Na konci září došlo k dříve nevídaným masovým pokusům o překonání hranic jak Ceuty, tak Melilly, kdy tisíce migrantů, často vybavených žebříky, zaútočily na hraniční plot (v té době již dvojitý) ve snaze dostat se na španělskou půdu. Při následných střetech se španělskou a marockou policií a celkovém zmatku bylo zabito 6 migrantů u Melilly a 5 na hranicích Ceuty. Další desítky migrantů a několik policistů bylo zraněno.⁴¹ Palba kritiky za strany nevládních organizací jako např. Amnesty International nebo Lékaři bez hranic vinila bezpečnostní složky z použití nepřiměřeného násilí (střelba gumovými projektily). Marocká i španělská strana jednoznačně popřely, že by nesly za mrtvé zodpovědnost. Kromě jiného, byla španělská policie obviňována z nezákonného vyhošťování zadržovaných migrantů ihned potom co překonali hranici. Zadrženi byli bez prodlení předáváni marocké policii, aniž by měli možnost požádat o azyl nebo byli jakkoliv úředně zaregistrováni.⁴²

Spíše, než aby se jednalo o ojedinělou událost, rok 2005 byl počátkem dlouhodobého trendu, kterému muselo Španělsko spolu s Marokem a EU čelit. Španělský premiér Zapatero okamžitě oznámil vyslání posil z řad armády na oba krizová místa. Dále bylo rozhodnuto o zvýšení hraničního plotu z tehdejších 3 na 6 metrů.⁴³ Ploty byly od té doby pravidelně rekonstruovány a vylepšovány. V současnosti je španělská část hranice chráněna třemi liniemi plotu (viz. příloha 2). První vnitřní plot z ocelového pletiva je vysoký 6 m a vede podél něj silnice, umožňující policejním vozidlům snadný přesun podél hranic. Mezi prvním a druhým plotem vede stezka pro pěší hlídky široká 2,5 m. Hlavní část druhého plotu je vysoká 3,5 m a na jeho vrcholu se nachází druhá část, pohyblivá v rozmezí přibližně 45°, která má za úkol zabránit přeskočení plotu. Jsou na něm také umístěny senzory a alarmy. Prostor mezi druhou a třetí linií je vyplněn unikátními drátěnými sítěmi, znemožňujícími pohyb mezi ploty. Nejimpozantnější je třetí, vnější plot, jenž je v základu vysoký 6 m. Opět je tvořen ocelovým pletivem, tentokrát ovšem ve dvou vrstvách. Vnější vrstva má mnohem hustší strukturu, takže mezery neposkytují dostatek prostoru pro prsty a ztěžují šplhání. U základny plotu jsou umístěny dvě řady žiletkového drátu a třetí u jeho vrcholu. Na vrcholu samotném je upevněn již zmíněný pohyblivý plot, a to ve dvou řadách. Celková výška tedy činí přibližně 7,5 m. Za vnějším plotem leží ještě úzký pás španělského území, za ním neutrální zóna a poté marocká půda. Ve

⁴⁰ CASTAN-PINOS, Jaime. *Building Fortress Europe? Schengen and the Cases of Ceuta and Melilla*. s. 18

⁴¹ Počet mrtvých se v různých zdrojích liší:

11 mrtvých uvádí O'CONNELL, Kevin John. *Fortress Europe: Ceuta and Melilla*.

13 zmiňuje AMNESTY INTERNATIONAL. *Spain and Morocco: Failure to protect the rights of migrants*.

14 uvádí SODDU, Pietro. *Ceuta and Melilla: Security, Human Rights and Frontier Control*.

⁴² Under fire at Europe's border. *The Guardian*.

⁴³ Tamtéž.

spolupráci se Španělskem vybuďovalo i Maroko na své straně zábrany. Podél hraniční čáry vede pěší cesta pro marocké hlídky za ní příkop, hluboký 2 m a široký 4 m. U jeho hrany směrem do marockého vnitrozemí stojí dvojitý plot z pletiva s žiletkovým drátem na vrcholu, vysoký přibližně 3,5 m. Celá hranice je monitorována strážními věžemi a kamerami. Ostrahu zajišťují příslušníci španělské policie a *Guardia civil* (četnictvo).⁴⁴

Výše zmíněná bezpečnostní opatření pomohla celkově snížit příliv migrantů na území enkláv, v zásadě ale migraci zabránit nemůžou. Od krizového roku 2005 stále dochází k pokusům o překročení hranice, a to i jinými způsoby, než je přezení plotu. Za zmínku rozhodně stojí událost z roku 2014, známá jako Tarajalská tragédie. V noci 6. února se skupina asi 200 migrantů rozhodla doplavat do Ceuty po moři, poblíž hraničního přechodu a pláže Tarajal. Byli zpozorováni marockými hlídkami a španělskými bezpečnostními složkami, které na ně začaly pálit gumové projektily a slzný plyn. Pouze 23 osob se dostalo na španělský břeh, jen aby byli vzápětí předáni marocké policii. Bohužel nejméně 14 migrantů se ve studené vodě utopilo. Po tomto incidentu přestala *Guardia civil* používat gumové projektily.⁴⁵ V lednu 2017 se k dalšímu útoku na hraniční plot Ceuty odhodlalo okolo tisícovky migrantů. Čtyřem stům z nich se podařilo dostat na druhou stranu a při potyčkách s marockými strážemi bylo zraněno na 50 policistů.⁴⁶ K poslednímu velkému incidentu u Ceuty došlo v srpnu téhož roku. Více než 100 migrantů v časných ranních hodinách překvapilo strážce a úspěšně se jim podařilo proběhnout přes hraniční přechod. V menší míře pravidelně dochází k pašování osob ukrytých v nákladních i osobních automobilech a pokusům s falešnými dokumenty.⁴⁷ Celkově dorazilo v roce 2017 do Ceuty 448 migrantů a 1 485 vstoupilo do Melilly.⁴⁸

⁴⁴ CASTAN-PINOS, Jaume. *Building Fortress Europe? Schengen and the Cases of Ceuta and Melilla*. s. 19-20

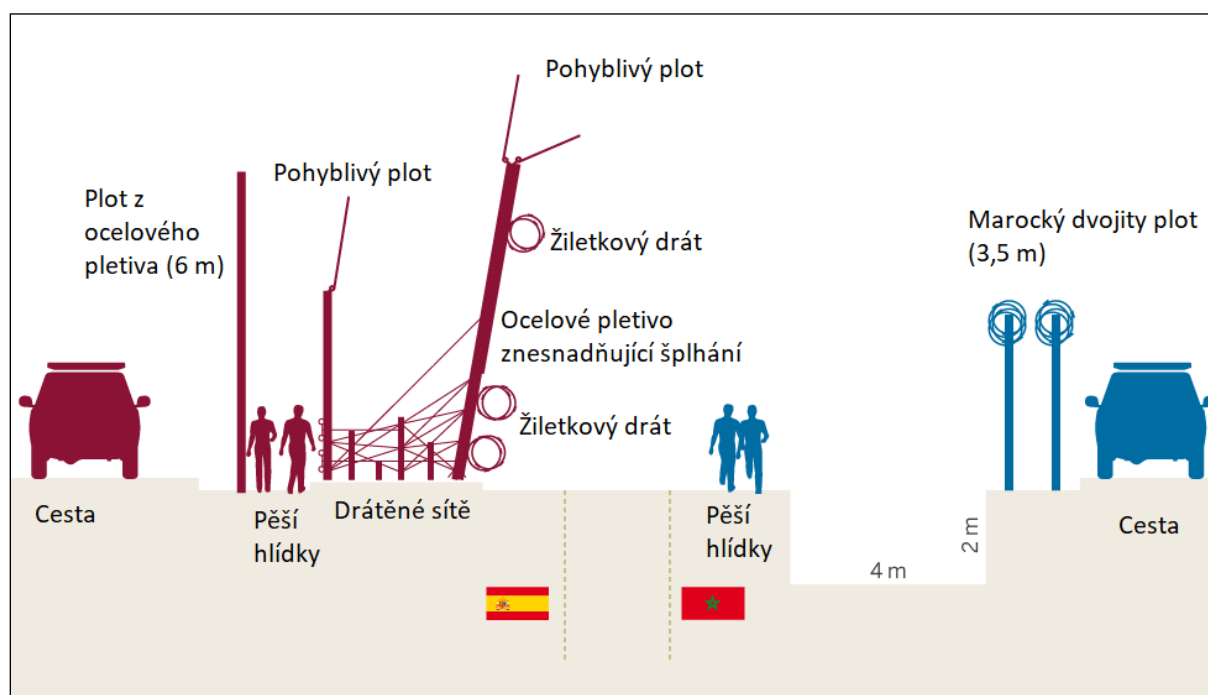
⁴⁵ SENANTE, Alberto. Spain/Morocco: a tragedy at the border.

⁴⁶ MIKHAEL, Drew. Ceuta and Melilla: the Spanish enclaves at the centre of the fight against terrorism.

⁴⁷ OLIPHANT, Vickiie. Spain migrant crisis: Calls for Ceuta border fence to be reinforced as guards can't cope.

⁴⁸ Operational Portal Refugee Situations – Mediterranean Situation. *UNHCR*.

Příloha 2: Schéma hraničního plotu Ceuty a Melilly

Zdroj: La frontera sur de Melilla con Marruecos. *El País*

Ochrana námořních hranic

Pokud se podíváme na počty detekovaných případů nelegálního překročení hranice (nepočítaje v to pokusy o překročení na hraničních přechodech) na západoafrické trase, uváděné agenturou Frontex, a srovnáme-li počet detekovaných případů na moři a na souši, zjistíme, že valná většina migračního toku probíhá po námořní trase. Od roku 2014, kdy po moři přeplulo 65 % migrantů, se jejich počet postupně zvyšoval a v roce 2017 námořní trasu využilo dokonce 93 % z nich (je třeba brát v úvahu celkový razantní nárůst oproti předchozímu roku).⁴⁹

Ve prospěch námořní trasy mluví několik faktorů. Evropa je od Afriky v nejužším bodě Gibraltarského průlivu vzdálená pouze 13 km. Pohled na mapu v tomto případě nevypovídá o všem. 13 km je dost blízko na to, aby bylo z marocké pevniny snadné dohlédnout až na druhou stranu, odkud se Španělsko jeví přímo na dosah. Malá vzdálenost nutná k překonání činí trasu méně nebezpečnou, než je tomu např. z Libye do Itálie. Z marockého přístavu Tanger navíc míří do Španělska hustá lodní doprava. Dále přes občasné úspěchy, jsou za spolupráce španělských a marockých bezpečnostních složek hranice Ceuty a Melilly těžko prostupné a nebezpečné.⁵⁰ Námořní trasa také těží z již existujících sítí pašeráků. Maroko je jedním z největších dodavatelů hašiše na evropské trhy. Většina tohoto nelegálního obchodu probíhá

⁴⁹ FRONTEX. *Risk Analysis for 2018*. s. 43

⁵⁰ FRONTEX. *Africa-Frontex Intelligence Community Joint Report 2016*. s. 24

právě po moři, a to zejména pomocí nafukovacích člunů, rychlých motorových člunů, rybářských lodí vhodných i k pašování osob.⁵¹

Dlouhodobě byla nejčastějším způsobem nelegální migrace přeprava na trajektech, kde jsou většinou nelegální migranti ukryti v kontejnerech nebo nákladních a osobních automobilech přepravovaných na palubě. Zpřísnění bezpečnostních opatření (jako např. zavedení snímačů srdečního tepu, které jsou schopny detekovat člověka ukrytého ve vozidle) a hraničních kontrol v hlavních cílových přístavech ve Španělsku jako je Almeria a Algeciras, omezilo v poslední době tyto možnosti.⁵² V poslední době proto došlo ke zvýšenému výskytu gumových motorových člunů, především na východ od Gibraltarské úžiny. Využívány jsou především migranty subsaharského původu.⁵³ Naproti tomu většina migrantů marockého původu volí cestu ze západního atlantského pobřeží země, zejména z přístavů Kenitra a Larache. Na této trase jsou také častější velkokapacitní lodě.⁵⁴

Kromě oblasti okolo Gibraltarské úžiny je potřeba vzpomenout také Kanárské ostrovy, jež také náleží Španělsku. Souostroví se nachází ve vzdálenosti přibližně 100 km od břehů Marokem okupované Západní Sahary. Podobně jako v Ceutě a Melille roku 2005 i zde došlo k nebývalému přílivu nelegálních migrantů v roce 2006. Téměř 32 000 osob připlulo v tomto roce nejen ze Západní Sahary, ale především z Mauretánie a ze západoafrických států.⁵⁵ Za tímto náhlým přílivem migrantů pravděpodobně stály události ze španělských enkláv na severu, na které se soustředila pozornost a byly intenzivně hlídány. Dále Itálie v té době vyslala mnoho námořních patrol do centrálního středomoří, což způsobilo pokles na této trase a nárůst na jiných trasách.⁵⁶ Španělsko řešilo problém uzavřením bilaterálních smluv o vyhoštění se Senegalem a Mauretánií, instalací systému SIVE a započala rovněž Operace HERA, koordinována agenturou Frontex. Díky tomu počet zadržených migrantů na Západoafrické trase (jak je označována Frontexem) klesl o polovinu již příští rok a roku 2010 činil jen 200 osob. Od té doby nepřesáhl 1000 osob ročně (2017–421 osob).⁵⁷

Výše zmíněný systém SIVE (ang. *Integrated System of External Vigilance*) tvoří zásadní prvek ochrany námořních hranic Španělska. Plán na zavedení systému, jehož úkolem bylo omezit migraci a potírat obchod s drogami, schválila španělská vláda v roce 1999. Systém se skládá ze stacionárních a mobilních senzorů, tedy radarů, kamer a infračervených kamer. Ty jsou schopny v závislosti na podmínkách a velikosti sledovaného objektu detekovat lodě i malé čluny na vzdálenost 10 až 25 km. Informace o cíli jsou vyhodnoceny na centrálním velitelském stanovišti, které rozhodne o dalším postupu, jenž většinou znamená vyslání hlídkových člunů

⁵¹ Tamtéž, s. 42

⁵² Western Mediterranean Route. *Frontex*.

⁵³ FRONTEX. *Risk Analysis for 2018*. s. 19

⁵⁴ FRONTEX. *FRAN 2017 Q3*. s. 9

⁵⁵ Western African Route. *Frontex*.

⁵⁶ FUCHS, Dale. *Canary Islands fear disaster as number of migrants soars*.

⁵⁷ Western African Route. *Frontex*.

a zadržení osob na palubě. Za dobrých okolností má *Guardia Civil*, operátor systému, čas až několik hodin, než se cíl dostane k pobřeží. Nejprve byl zaveden systém v Gibraltarské úžině, později rozšířen po celém pobřeží Andalusie a na Kanárské ostrovy.⁵⁸

Odpovědí převaděčů a pašeráku na systém SIVE bylo zpočátku využívání tras, které nebyly systémem monitorovány, což později rozšíření systému znemožnilo. V další stádiu proto přešli k používání rychlejších motorových člunů namísto dříve oblíbených rybářských. Příjezd několika člunů z různých směrů může také systém zmást a odvést pozornost od skutečného místa vylodění. Snaha vyhnout se hlídkám je podstatná u marockých migrantů, kteří mohou být snadno vyhoštěni na základě readmisní smlouvy z roku 1992 a snaží se tak dostat do Španělska nepozorovaně.⁵⁹ Jiná je situace migrantů jiných národností, zejména ze subsaharské Afriky. Ti, jejichž země původu nemá se Španělskem readmisní dohodu, mají velkou šanci ve Španělsku zůstat. Častou jsou tedy převaděči zanechání uprostřed moře, aby byli zachráněni pobřežní stráží.⁶⁰

⁵⁸ CARLING, Jørgen. The Merits and Limitations of Spain's High-Tech Border Control.

⁵⁹The 1992 Spain – Morocco readmission agreement * in English and Spanish. *The Right Angle*

⁶⁰ CARLING, Jørgen. The Merits and Limitations of Spain's High-Tech Border Control.

MAROČTÍ MIGRANTI

Historický vývoj do 90. let

Při sledování vývoje migrace v moderních dějinách Maroka a k pochopení faktorů, které měly na tento vývoj vliv, je vhodné zasadit Maroko do širšího kontextu severoafrických států. Kromě Maroka se tím myslí zejména další dva státy, a to Alžírsko a Tunisko. Všechny tři země v minulosti spojovalo v oblasti migrace mnoho paralel, a především podobný počáteční vývoj. Zásadním historickým faktorem určujícím směřování těchto zemí je bezpochyby období evropského kolonialismu.⁶¹

Alžírsko, Tunisko i Maroko byly v minulosti pod nadvládou jedné mocnosti – Francie. Alžírsko si prošlo nejdelším koloniálním obdobím. Do područí Francie se dostalo již roku 1830 a od roku 1848 bylo považováno za její integrální část. Francouzská správa, milion francouzských kolonistů a dlouholetá válka, jež dala zemi nezávislost teprve v roce 1962, měla na Alžírsko zásadní vliv.⁶² Rozdílný vývoj zaznamenalo Tunisko, které se dostalo pod francouzskou kontrolu později (1881) a bylo spravováno pouze jako protektorát.⁶³ Podobný osud mělo i Maroko, jež začalo být okupováno nejpozději (1912) a rovněž jako protektorát (formální vláda sultána zůstala zachována), ovšem bylo rozděleno mezi Francii a Španělsko (přístav Tanger pod mezinárodní kontrolou). Nezávislost Maroko získalo stejně jako Tunisko roku 1956.⁶⁴

Společná koloniální minulost udávala v letech po získání nezávislosti těmto zemím podobné směřování v oblasti jejich migrační politiky, stejně jako podobný přístup v imigrační politice evropských států vůči nim. Cílovou zemí všech severoafrických migrantů byla především Francie, dále Belgie, Nizozemí a Německo. Uzavřeno bylo několik vzájemných bilaterálních pracovních smluv, jež zajišťovaly pravidelný přísun severoafrických migrantů do západoevropských států v 60. letech. Dále ropná a ekonomická krize v letech sedmdesátých a zavedení vízové povinnosti v letech osmdesátých ovlivňovaly migraci ze třech severoafrických států a můžeme tak do určité míry mluvit o společném vývoji.⁶⁵

K prvním rozdílům ve vývoji jednotlivých zemí ovšem došlo již v 70. letech. Po znárodnění ropného průmyslu roku 1973 Alžírsko změnilo svou politiku a rozhodlo se zastavit emigraci svých obyvatel. Od té doby zůstával každoroční počet alžírských migrantů stabilně nízký až do počátku 21. století. Tunisko a Maroko zaznamenávaly od 70. let v počtu migrantů časté výkyvy. V 80. letech se na scéně objevily nové cílové země. Tunisané začali, navzdory ekonomickému růstu, ve větší míře odcházet do blízké Itálie. Maročané, jež naopak čelili neutěšené ekonomické

⁶¹ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 4

⁶² KRÍŽEK, Daniel. Alžírsko. s. 36-37

⁶³ KYDLÍČEK, Jakub. Tunisko. s. 50

⁶⁴ JEŽOVÁ, Michaela. Maroko. s. 23

⁶⁵ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 4

situaci, se podobně rozhodli cílit do Španělska. Nízký počet emigrujících Alžířanů a Tunisů zůstal postupem času zastíněn Maročany, jejichž počet víceméně stoupal.⁶⁶

Koloniální období

Podíváme-li se na moderní historii Maroka přibližně od počátku 20. století, můžeme první případy migrace do Evropy zaznamenat ještě v době před zřízením oficiálního protektorátu koloniálními mocnostmi. V roce 1909 odešli první Maročané, z jižního regionu Souss, do Francie za prací do továren v Nantes. První světová válka poslala většinu pracujících mužů na frontu a vytvořila obrovskou poptávku po pracovní síle. Francie proto sáhla do svých kolonií a ze severní Afriky (zejména z Alžírsko) byl dovezen milion mužů pro práci v továrnách a zemědělství. Zároveň Francie disponovala koloniálními jednotkami, verbovanými z místních obyvatel, z nichž ovšem většina zůstala strážit kolonie, ale část byla poslána bojovat na západní frontu. Jednotky marockého původu měly v tomto případě štěstí, jelikož nedávno podrobená a nestabilní země vyžadovala přítomnost početných ozbrojených složek. Avšak za prací v zemědělství a zejména hornictví odjelo do Francie více než 35 000 Maročanů.⁶⁷ Válečné ztráty zanechaly Francii vyčerpanou. Miliony mužů byly zabity nebo vážně zraněny na bitevních polích. Většina Maročanů se po skončení války sice vrátila domů, ale po roce 1920, kdy se francouzská ekonomika opět vzchopila a potřebovala doplnit nedostatek práce schopných mužů, začali migranti opět proudit do Francie.⁶⁸

Druhá světová válka byla konfliktem s mnohem větším světovým rozsahem. Válečné operace se nevyhnuly ani marocké půdě. Tentokrát se maročí vojáci ve francouzských službách dočkali nasazení v boji jak v Africe, tak i v Evropě. Okolo 126 000 Maročanů sloužilo během války ve Francouzské armádě. Velká část těchto vojáků zůstala ve službě i po válce a sloužila až do 50. let ve válkách v Koreji a Indočíně.⁶⁹ Celkově zůstalo po válce ve Francii na 250 000 migrantů ze severní Afriky, z nichž převážná část byli Alžířané a asi jen 20 000 tvořili Maročané.⁷⁰ Dalších 40 000 Maročanů bylo naverbováno do armády režimem generála Franca během občanské války ve španělském protektorátu, kde Franco začal svoji vzpouru proti republikánské vládě.⁷¹

Důležitým bodem, který je třeba zmínit je rok 1948 a vznik státu Izrael. Historicky Maroko hostilo jednu z největších a nejstarších židovských komunit. Počet Židů v Maroku ve stejném roce dosahoval okolo 270 000 osob. Rok 1948 znamenal začátek postupného odchodu

⁶⁶ Tamtéž, s. 11–15

⁶⁷ ENNAJI, Moha. *Patterns and Trends of Migration in the Maghreb*. s. 7

⁶⁸ DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 2

⁶⁹ REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco*. s. 33

⁷⁰ ENNAJI, Moha. *Patterns and Trends of Migration in the Maghreb*. s. 7

⁷¹ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 17

významné části populace do Izraele a Francie během 50. a 60. let. Do roku 1970 již většina z nich odešla a dnes židovská komunita v Maroku nepřesahuje 3000 členů.⁷²

Od nezávislosti k ropnému šoku

Maroko získalo nezávislost na Francii a Španělsku v roce 1956. Nově osamostatněný stát se musel kromě politických a dalších problémů, vypořádat také těžkou ekonomickou situací. Počet obyvatel dosahoval roku 1955 cca 10,5 mil., spolu s vysokým přirozeným přírůstkem a nízkou mírou urbanizace.⁷³ V porovnání s ostatními státy Maghrebu (vyjma Mauretánie) bylo dlouhodobě Maroko nejméně rozvinutou zemí s nižším HDP na osobu.⁷⁴

Již v prvních letech po získání nezávislosti se velký počet marockých migrantů nacházel tradičně v sousedním Alžírsku, kam proudili obyvatelé ze severomarockého Rífu. Rozsáhlá komunita, čítající v roce 1960 až 215 000 Maročanů, se nacházela v regionu Oran, kde nalézali pracovní příležitosti. Spory mezi oběma zeměmi, jež přerostly v krátkou tzv. písečnou válku roku 1963, znamenaly uzavření hranic a migraci zastavily. Do roku 1970 se marocká komunita v Alžírsku zmenšila na 70 000 a v následujících letech zmenšila ještě více.⁷⁵

První evropskou destinací pro marocké migranty se přirozeně stala Francie. Francouzští kolonisté v době protektorátu, jejichž počet dosahoval až 300 000, a přetrvávající silné ekonomické vazby obou zemí, tvořily základ budoucí spolupráce.⁷⁶ Francie, a potažmo celá západní Evropa, zažívala od konce 50. let obrovský ekonomický rozvoj, který ale trpěl nedostatkem pracovních sil v oborech jako je hornictví, stavebnictví nebo zemědělství. Již během Alžírské války začala francouzská vláda cílit na marocké migranty s cílem nahradit tehdy početné alžírské dělníky. Skutečný rozvoj pak nastal v letech šedesátých.⁷⁷

První oficiální pracovní smlouvy, které Marocké království podepsalo na mezistátní úrovni, byly uzavřeny v roce 1963 s tehdejší Západní Německem a Francií (a poté ještě roku 1987). O rok později s Belgií a roku 1969 s Nizozemím.⁷⁸ Desetitisíce Maročanů začaly s pracovními kontrakty odjíždět do Evropy. Vše se odehrávalo na oficiální státní úrovni. Francie, Nizozemí a Belgie zřídily ve velkých marockých městech jako Casablanca, Marrákeš, Rabat a Fes své náborové kanceláře, jež poskytovaly své služby až do poloviny 70. let. Francie cílila především na migranty z oblastí jejich bývalého protektorátu, zatímco na oblasti bývalého španělského protektorátu se spoléhaly zbylé evropské státy.⁷⁹

⁷² Morocco. *World Jewish Congress*.

⁷³ Morocco Population. *Worldometers*.

⁷⁴ GDP per capita. *The World Bank*.

⁷⁵ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 17

⁷⁶ Tamtéž, s. 16

⁷⁷ DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 2

⁷⁸ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 30

⁷⁹ ENNAJI, Moha. *Patterns and Trends of Migration in the Maghreb*. s.8

Pro Maroko byla organizovaná emigrace jeho obyvatel vítaným prostředkem, jak si pomoci od domácích ekonomických problémů jakou byla vysoká nezaměstnanost. Stát měl přímý zájem na tom emigraci podpořit a zajistit pro tento záměr stabilní podmínky. Jedním z cílů pětiletého ekonomického plánu z roku 1968 bylo maximalizovat objem pracovní migrace.⁸⁰ Maroko se v tomto směru stalo nejaktivnější ze tří výše zmíněných severoafrických států dlouhodobě prosazovalo dlouhodobou politiku emigrace. Již v té době byla marocká emigrace stratifikována mnohem více, než tomu bylo u jeho sousedů, kteří se víceméně soustředili na Francii.⁸¹ Maroko i evropské cílové státy také předpokládaly, že migrace bude probíhat na sezonní bázi. Nepočítalo se s tím, že by se migranti ve větší míře usazovali v cílových zemích. Marocká vláda, si kromě remitencí (jejichž význam narostl až v dalších desetiletích), slibovala snadný způsob, jak získat zkušenou pracovní sílu. Zkušenosti a vzdělání, jež nabyli v Evropě, měli navrátilci zúročit zpátky v Maroku, kde úroveň vzdělání obyvatelstva byla stále na nízké úrovni. Přestože nábor cílil především na městské oblasti, převážnou většinu migrantů tvořili právě obyvatelé chudých venkovských a nerozvinutých regionů na severu (Ríf) na jihu (Souss).⁸²

Změny po roce 1973

V západní Evropě se v polovině 70.let nacházelo celkově téměř 1,5 milionu migrantů ze severní Afriky, z čehož tvořili okolo půl milionu migranti z Maroka. Počet každoročně příjezdějících se oproti předchozímu desetiletí zároveň dvojnásobně zvýšil.⁸³ Tento strmý vývoj přerušila ropná krize v roce 1973. Událost znamenala konec poválečné rostoucí ekonomiky a prosperity západoevropských zemí. Ekonomická krize a s ní nevyhnutelný problém nezaměstnanosti znamenaly jednak zmenšující se zájem o zahraniční pracovní sílu a zadruhé postupující snahy západoevropských zemí uchránit domácí pracovní trh pro domácí obyvatelstvo.⁸⁴ Prvními státy, které učinily přítrž náboru zahraničních pracovníků, byly Západní Německo a Nizozemí již v roce 1973 a o rok později byli následováni Francií a Belgií.⁸⁵

Politická a ekonomická situace Maroka ve stejné době byla rovněž neutěšená. Vládu krále Hasana II. již od svého počátku v roce 1961 charakterizoval autoritativní styl, který ještě přitvrdil po dvou neúspěšných pokusech o převrat (1971, 1972). Doba jeho vlády do počátku 90. let je v Maroku dnes známa jako „roky olova“ a vyznačovala se, kromě jiného, pronásledováním politických oponentů a novinářů, demonstracemi proti vládě a sporem o Západní Saharu. Nejvíce však běžné obyvatelstvo zasáhla dlouhotrvající ekonomická krize,

⁸⁰ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 18

⁸¹ Tamtéž, s. 20

⁸² NYBERG SORENSEN, Ninna. *Migrant Remittances as a Development Tool: The Case of Morocco*. s. 3

⁸³ ENNAJI, Moha. *Patterns and Trends of Migration in the Maghreb*. s.8

⁸⁴ DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 3

⁸⁵ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 30

kteřá se v 80. letech ještě prohloubila. V takovéto situaci si mohla země, a zejména obyvatelstvo, jen stěží dovolit ztratit příležitost, jakou byla emigrace do vyspělejších států.⁸⁶

Nelegální migrace, nebo v tomto případě lépe řečeno migrace, jež nebyla založena na standardně, dopředu uzavřených pracovních kontraktech, nebyla ničím novým. Vzhledem k byrokracii a korupci při vyřizování kontraktů, mnoho Maročanu již dříve upřednostňovalo vycestování bez pracovního povolení a pokus o legalizaci pobytu až na místě. Roli zde sehrávala již existující komunita přistěhovalců. O vysokém počtu takovýchto migrantů svědčí regularizační kampaně již roku 1973 ve Francii a roku 1975 v Belgii a Nizozemí, jež jejich pobyt právně legalizovaly.⁸⁷ Nejčastějším legálním způsobem, jak získat právo pobytu, bylo využití tehdejšího liberálního práva na slučování rodin pro ty, jež měli v Evropě příbuzné. Ze strany evropských států se tato politika těšila podpoře, protože se věřilo, že slučování rodin má pozitivní vliv na sociální integraci a snižuje objem remitencí do zemí původu. Tímto způsobem jen do Francie dorazilo mezi lety 1963 až 2000 více než 300 000 Maročanů.⁸⁸

Profil marockých migrantů se také změnil. Zvětšil podíl žen, ať už vdaných nebo svobodných, ve dříve téměř výhradně mužské záležitosti. Stratifikoval se i původ a dosažené vzdělání migrantů. Zvětšil se poměr těch, s vyšším vzděláním a s původem ve velkých městech, oproti jejich předchůdcům z chudých venkovských regionů. Mezi emigranty se už nacházeli i příslušníci střední třídy a studenti, jejichž pohnutky k emigraci nebyly vzhledem k situaci nutně ekonomické ale i politické.⁸⁹

Dalším východiskem z tehdejší situace bylo hledání nových destinací. Ve velmi malé míře šlo o bohaté ropné státy jako Libye a Saudská Arábie.⁹⁰ Vysoká nezaměstnanost panovala mezi vysokoškolsky vzdělaným obyvatelstvem. Důsledkem toho, mnoho z nich emigrovalo do Severní Ameriky, jmenovitě do USA a Kanady, kde měli největší šanci na uplatnění. Početně se nejednalo o nijak významné číslo, ale odchod nejvzdělanější části populace („odliv mozků“) se později zásadně promítá do rozvoje země.⁹¹ V 80. letech se pro Maroko v Evropě objevily dvě hlavní nové destinace – Itálie a Španělsko, jež v té době potřebovaly pracovní sílu pracovní sílu zejména v zemědělství a stavebnictví. Do Itálie odcházeli migranti již od poloviny 80. let, v případě Španělska začal jeho význam stoupat teprve v letech devadesátých. Stabilnější ekonomická situace v Evropě opět vytvořila vhodné podmínky pro sezónní migraci.⁹²

⁸⁶ JEŽOVÁ, Michaela. Maroko. s. 24

⁸⁷ DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 2

⁸⁸ ENNAJI, Moha. *Patterns and Trends of Migration in the Maghreb*. s.8

⁸⁹ Tamtéž, s. 8

⁹⁰ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 18

⁹¹ DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 3

⁹² Tamtéž, s. 3

Migrační trendy od 90. let do současnosti

Devadesátá léta znamenala pro Maroko dobu významných politických a ekonomických změn. Vleklá ekonomická krize, domácí protesty a mezinárodní tlak donutil krále Hasana II. k reformám, jež vyústily v uvolnění společenských poměrů liberalizaci ekonomiky.⁹³ V oblasti marocké migrace to mělo několik důsledků, které spolu navzájem souvisejí. Zaprvé se ekonomika i zahraniční politika začala soustředit na EU a zejména Španělsko, jež se stalo pro migranty novou hlavní destinací. Zadruhé, stabilizace situace v Maroku a jeho bezprostřední blízkost EU, vytvořila ze země atraktivní tranzitní zemi pro subsaharské migranty na cestě do Evropy. Zatřetí, velikost komunit marockých emigrantů v EU a rostoucí význam remitencí podnítila marockou vládu k přehodnocení migrační politiky, jež by toto co nejvíce zužitkovala.⁹⁴

Přestože se Maroko vymanilo z těžké ekonomické krize 80. let, ekonomická situace zůstávala stále špatná. Životní podmínky marocké populace výrazně nezlepšily, došlo ke zhoršení rozdílu mezi chudými a bohatými hlavně v městských oblastech a nezaměstnanost v 90. letech stabilně převyšovala 20 % (zejména mezi mladou populací s vyšším vzděláním).⁹⁵ V porovnání se svými sousedy Alžírskem a Tuniskem, a zejména blízkým Španělskem, Maroko silně zaostávalo v indexu lidského rozvoje (a zaostává dodnes).⁹⁶ Rozdíly mezi stagnující situací v zemi a ekonomickým rozmachem okolních zemí přirozeně vytvářely pocity rozčarování a frustrace, jež významně přispěly k nárůstu migrace od 90. let.⁹⁷

Nové možnosti a vzestup migrace

Pro Španělsko, jako novou destinaci v 90. letech, existovalo několik dobrých důvodů. Historicky bylo Španělsko pro Maroko nejbližším evropským sousedem, s nímž mělo víceméně dobré vztahy a dlouhodobé sociální i ekonomické vazby. Španělské enklávy a koloniální minulost stále zůstávaly v mysli obyvatel severu Maroka, jenž byl navíc za vlády Hasana II. ekonomicky a politicky marginalizován. Po smrti generála Franca a pádu jeho autoritářského režimu, jež zemi spíše izoloval, se Španělsko rychle zapojilo do evropských struktur, což završilo vstupem do Evropského společenství roku 1986. Španělská ekonomika od poloviny 90. let zažívala rozmach. Životní úroveň stoupala, v porovnání s Marokem byl španělský HDP na hlavu až devětkrát vyšší, a panovala poptávka po levné pracovní síle (kromě zemědělství a stavebnictví také v oblasti služeb).⁹⁸ Přestože v roce 1991 zavedlo Španělsko pro marocké

⁹³ JEŽOVÁ, Michaela. Maroko. s. 25

⁹⁴ DE BEL-AIR, Françoise. *Migration Profile: Morocco*. s. 1-2

⁹⁵ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 19

⁹⁶ Human Development Data (1990-2015). *UNDP*.

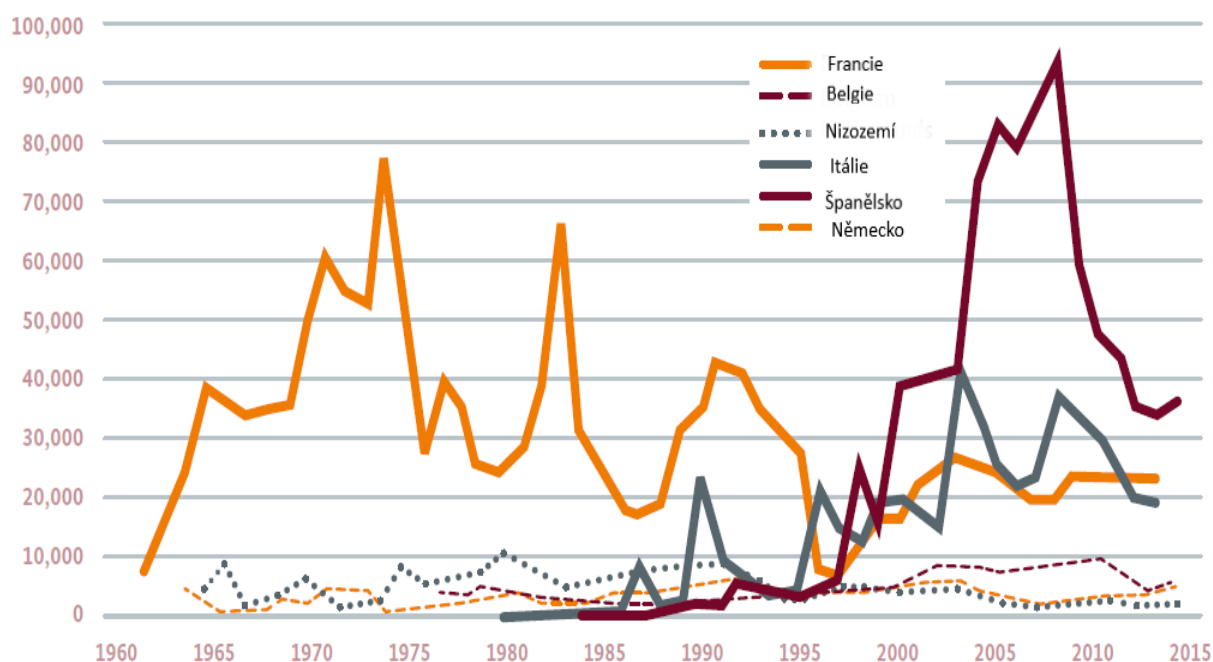
⁹⁷ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 19

⁹⁸ GDP per capita. *The World Bank*.

obyvatele vízovou povinnost vzájemná spolupráce mezi oběma zeměmi přinesla ovoce v podobě nových bilaterálních pracovních smluv ve letech 1996, 1999 a 2001.⁹⁹

Každoroční počet marockých migrantů mířících do Evropy v 90. letech a prvním desetiletí 21. století do Francie nebo Itálie kolísal mezi 10–30 tisíci. Tato čísla kontrastují se strmě se zvyšujícím přílivem migrantů do Španělska, za jehož vrchol můžeme považovat rok 2008, kdy dorazilo více než 90 000 osob.¹⁰⁰ Jen mezi lety 2000 a 2005 se počet marockých migrantů ve Španělsku zdvojnásobil. Od roku 2004 nastal další skokový nárůst, nejpravděpodobněji způsobený zlepšením vztahů mezi oběma zeměmi a ohlášením nové regularizační kampaně na rok 2005 a 2006. Věkově tvořili většinu migrantů v Itálii a Španělsku hlavně mladí lidé v produktivním věku (často také mladé rodiny) a poměr žen a mužů byl mírně ve prospěch mužů (55–60 %). Naproti tomu Francie, se svojí již etablovanou marockou komunitou začala být populárnější pro starší populaci a počet nezletilých migrantů je vcelku minimální.¹⁰¹

Příloha 3: Vývoj každoročního počtu marockých migrantů, 1960-2015

Zdroj: DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. s. 13

⁹⁹ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 19

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 17

¹⁰¹ DE BEL-AIR, Françoise. *Migration Profile: Morocco*. s. 4

Význam marocké diaspory

V roce 1990 již přesahoval počet marockých migrantů v Evropě milion osob.¹⁰² Marocká vláda si začala uvědomovat jaký politický, a hlavně ekonomický význam to pro zemi má. Remitence, které do země přicházely, tvořily už během let 1975-1998 průměrně 6,5 %¹⁰³ HPD. Celkový objem financí, jež přitekly do země tímto způsobem byl v roce 2000 již více než 2 mld. USD a do roku 2016 strmě stoupl na 7 mld. USD. Ve vztahu k HDP, vzhledem k jeho růstu, tvoří dnes remitence 6,8 % HDP.¹⁰⁴ Téměř polovina dříve pocházela z Francie, odkud dnes proudí asi 30 % všech remitencí a na druhém místě je Španělsko s 25 %, následováno Itálií, Belgií a Nizozemím. (Pro zajímavost, objem remitencí z Izraele převyšuje remitence z Německa, USA, Kanady a ostatních evropských zemí.).¹⁰⁵ Přílivu remitencí je připisován pozitivní vliv především na místní rozvoj v dlouhodobě zaostalých regionech jako je Ríf. Vznik mnoha tamních malých a středních podniků je často vázán právě na rodinnou finanční pomoc ze zahraničí.¹⁰⁶

Marocký stát měl již od své nezávislosti tendenci udržovat emigrantské komunity pod svou kontrolou. Vždy se snažil udržovat v emigrantech vědomí toho, že jsou občané Maroka tím, že například vysílal své vlastní učitele a duchovní, jež měli zajistit výuku v arabštině. Chtěl tím zabránit jejich integraci a asimilaci, což by nepochybně znamenalo ztrátu kontaktu s vlastní a ohrožení významného příjmu z remitencí. Zároveň chtěl mít stát pod kontrolou organizace sdružující emigranty, v obavě ze vzniku zahraniční politické opozice. Politická liberalizace 90.let a kritika ze strany evropských států nakonec vedla Maroko, aby ze svého postoje poněkud slevilo. Základní myšlenka však zůstala stejná.¹⁰⁷

V roce 1990 bylo založeno „Ministerstvo pro marocké nerezidenty“, dnes oficiálně „Ministerstvo odpovědné za marocké obyvatele žijící v zahraničí a záležitosti migrace“ (fr. *Ministère chargé des marocains résidant à l'étranger et des affaires de la migration*), které zaštiťuje záležitosti kulturní, vzdělání a investic. Druhou organizací, vzniklou ve stejné době, je „Nadace Hasana II pro marocké obyvatele žijící v zahraničí“ (*Fondation Hassan II pour les Marocains Résidant à l'Étranger*), jež má podobné úkoly. Nástup na trůn nového krále Muammada VI. v roce 1999 sebou přinesl uvolnění poměrů v zemi, a bylo založeno několik dalších menších organizací a nadací v podobném duchu.¹⁰⁸ Během prvních let jeho vlády došlo také k reformě rodinného práva. Marocké občanství může být nyní získáno po kterémkoliv z rodičů automaticky po narození a je prakticky nemožné se ho vzdát, tzn. potomci marockých

¹⁰² DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 3

¹⁰³ NYBERG SORENSEN, Ninna. *Migrant Remittances as a Development Tool: The Case of Morocco*. s. 2

¹⁰⁴ Personal remittances, recieved. *The World Bank*.

¹⁰⁵ Remittance Flows Worldwide in 2016. *Pew Research Center*.

¹⁰⁶ NYBERG SORENSEN, Ninna. *Migrant Remittances as a Development Tool: The Case of Morocco*. s. 7

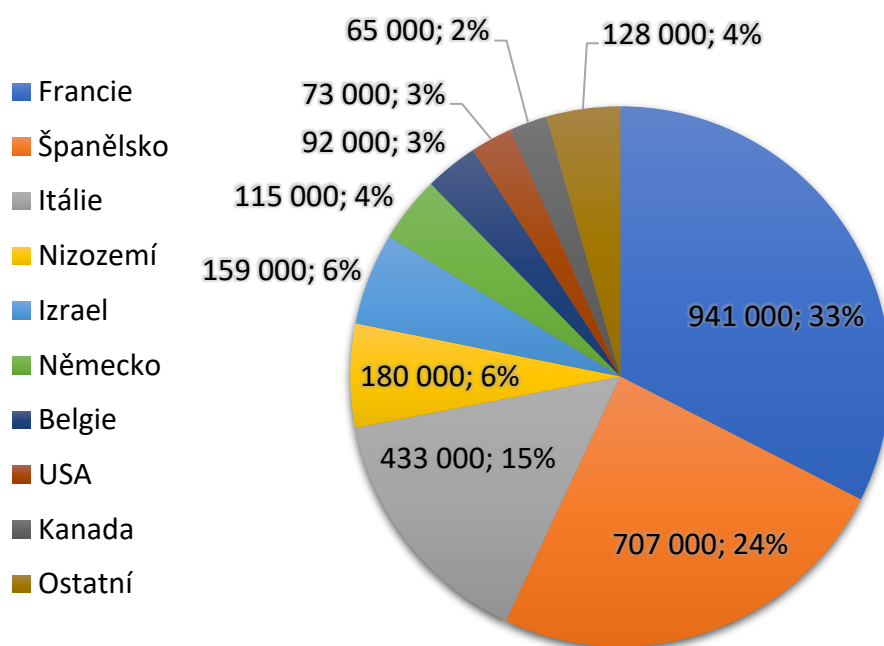
¹⁰⁷ DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 6

¹⁰⁸ COHEN, Shana. *Migration and Social Development in Morocco*. s. 12

emigrantů většinou disponují dvojitým občanstvím. Všichni emigranti jsou většinou označováni fr. *marocains résidant à l'étranger* (zkratka MRE), zjednodušeně řečeno jako „nerezidenti“.¹⁰⁹

Přesnou velikost světové marocké diaspory je těžké určit. Migration Policy Institute (MPI) podle dat OSN uvádí počet marockých migrantů ve světě (nezahrnuje všechny MRE) pro rok 2017 přibližně 2 900 000 osob.¹¹⁰ Oficiální marocká čísla uvádějí naposledy pro rok 2005 počet MRE celkem 3 185 382 osob.¹¹¹ Odhady MRE pro současnou dobu (2016, 2015) se uvádějí 4 mil.¹¹² až 5 mil.¹¹³ Podle těchto odhadů tedy z celkové marocké populace tvoří emigranti 10 až 12 %.¹¹⁴ Geograficky je nejpočetnější komunita ve Francii, následována Španělskem, Itálií (viz. příloha 4). Maročané tvoří, po Turcích, největší imigrantskou komunitu v EU.¹¹⁵ Mezi nelegálními migranty drží také druhou příčku v počtu zadržovaných (29 857) v EU v roce 2017, a to po Ukrajincích.¹¹⁶

Příloha 4: Procentuální rozdělení marocké diaspory ve světě (2017)

Zdroj: Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination. MPI.

¹⁰⁹ REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco*. s. 34

¹¹⁰ Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination. MPI.

¹¹¹ Effectif des Marocains résidant à l'étranger (MRE). *Haut-commissariat au plan*.

¹¹² DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. 11

¹¹³ REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco*. s. 34

¹¹⁴ Haut-commissariat au plan. *Effectif des Marocains résidant à l'étranger (MRE)*.

¹¹⁵ DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. 11

¹¹⁶ FRONTEX. *Risk Analysis for 2018*. s. 47

Současná situace

Světová ekonomická krize v roce 2008 těžce zasáhla právě jihoevropské země jako Itálie a Španělsko. Bohužel největší újmu utrpělo stavebnictví a sektor služeb tedy oblasti, ve kterých byla zaměstnána většina Maročanů. Každoroční počet migrantů se drasticky snížil. V roce 2013 bylo 60 % Maročanů ve Španělsku bez práce, což až 40 000 z nich donutilo vrátit se zpátky do Maroka. Poměr mezi emigrací/imigrací se v té době téměř obrátil.¹¹⁷ Od roku 2008, kdy byl každoroční počet migrantů do Evropy dlouhodobě nejvyšší (cca 160 000) poklesl do roku 2015 asi na 90 000 ročně. Nejmarkantnější propad byl zaznamenán především mezi Marokem a Španělskem (z cca 95 000 na 35 000).¹¹⁸ Přesto, současné migrační trendy jsou orientované nejvíce právě na Španělsko. Odhady institutu MPI pro rok 2017 uvádějí pro Maroko čistou míru migrace -3,2 migrantů na 1000 obyvatel. Při počtu obyvatel Maroka (33 986 655) je tedy odhad počtu marockých migrantů v roce 2017 cca 108 000 osob.¹¹⁹ Frontex uvádí počet zadržených marockých migrantů na západní středozevní trase na 4 809 osob.¹²⁰

Již od roku 1991, kdy v souvislosti se vznikem Schengenského prostoru byla zavedena pro Maročany vízová povinnost ve Španělsku a Itálii a během deseti let podepsány readmisní dohody se Španělskem, Itálií, Německem a Belgií (s EU dodnes podobná dohoda neexistuje), zůstala možnost legální migrace do EU omezena, což přirozeně vedlo k nelegální migraci.¹²¹ Opatření evropských států však zůstávala celkem laxní a ekonomická situace v Evropě příchod imigrantů spíše podporovala. Proto příliv marockých migrantů zůstal víceméně nenarušen až do krize roku 2008. Události tzv. Arabského jara roku 2011, jež v Maroku proběhly vcelku poklidně, a následná migrační krize ve východním a centrálním Středomoří zase vedla státy EU ke zvýšené ostraze hranic a přísnější imigrační politice.¹²² Celkově měl tento vývoj na situaci současných marockých migrantů negativní vliv. Čistá míra migrace byla v roce 2015 pouze -1,83 v porovnání s rokem 2005, kdy činila -4,41 (v současnosti -3,2, viz. výše).¹²³ Nejčastější legální metodou vstupu do EU se dnes opět staly rodinné vazby na členy marocké imigrantské komunity nebo studentská víza.¹²⁴

Událostmi, které v nedávné době zasáhly marocké obyvatele, byly nepochybně masové protesty v berberských oblastech Rífu od října 2016 do června 2017. Ríf byl vždy problematickou oblastí, vymykající se centrální kontrole vlády, a dějištěm mnoha povstání. Během vlády Hasana II., jenž jej nikdy nepoctil svou návštěvou, byl sever Maroka ekonomicky i politicky marginalizován. Přese změny po nástupu Muhammada VI. zůstal region silně nerozvinutý,

¹¹⁷ Tamtéž, s. 7

¹¹⁸ DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. s. 13

¹¹⁹ Country resources – Morocco. *MPI*.

¹²⁰ FRONTEX. *Risk Analysis Report for 2018*. s. 43

¹²¹ LAHLOU, Mehdi. *Morocco's Experience of Migration as a Sending, Transit and Receiving Country*. s. 12

¹²² Tamtéž. s. 12

¹²³ Morocco – net migration rate. *Knoema*.

¹²⁴ DE BEL-AIR, Françoise. *Migration Profile: Morocco*. s. 8

závislý na drogovém průmyslu a také byl vždy zdrojem migrantů. Protesty proti vládě a následné represe bezpečnostních složek vytvořily podmínky, které podle agentury Frontex přispěly, k již zmíněnému nárůstu migrantů na západní středozevní trase.¹²⁵ Více než 11 tisíc marockých občanů bylo zadrženo při pokusu o přeplutí moře do Španělska v roce 2017.¹²⁶ Malý počet marockých migrantů byl také zaznamenán na centrální středomořské trase. Důvodem pro tuto delší trasu je nejspíš snaha vyhnout se potenciální okamžité deportaci, kterou umožňuje readmisní dohoda mezi Marokem a Španělskem.¹²⁷

¹²⁵ FRONTEX. *FRAN 2017 Q2*. s. 14

¹²⁶ FRONTEX. *Risk Analysis for 2018*. s. 45

¹²⁷ Tamtéž, s. 20

SUBSAHARŠTÍ MIGRANTI

Maroko – nová destinace a tranzitní země

Skupinou lidí, kterým jsme se prozatím podrobněji nevěnovali, jež ale hraje v současné migraci významnou roli, jsou imigranti pocházející ze států subsaharské Afriky. Podle dat OSN se v Maroku nacházelo v roce 2017 asi 95 800 migrantů, což tvoří nepatrnou část (necelá 0,3 %) z celkové populace země, jež čítá cca 35 mil.¹²⁸ Největší skupinu (více než 50%) tvoří Evropané. Návaznost na koloniální minulost a silné vazby mezi Francií a Marokem je zde zřejmá. V zemi žije až 50 000 Francouzů což z nich činí nejsilnější evropskou imigrantskou komunitu v zemi. Často jsou to podnikatelé či specialisté v marockých firmách.¹²⁹ Je třeba ovšem brát v úvahu, že do celkového počtu evropských imigrantů mohou zasahovat také původně maročí emigranti nebo jejich potomci. Mnoho z nich se do země svého původu vrátilo již s evropským občanstvím. Vzhledem k častému případu dvojího občanství je těžké určit přesné počty.¹³⁰ Počet imigrantů z neafrických zemí je odhadován na cca 16 tisíc.¹³¹ Podle marockých oficiálních dat z roku 2012 o cizincích s právem pobytu v zemi uvádějí počet emigrantů z Afrických zemí na 29 650 osob, ze čehož cca 10 000 tvoří migranti ze sousedního Alžírsko. Zbytek tvoří další severoafrické státy, ale z větší části jsou to migranti ze států subsaharské Afriky.¹³² Ve světle současné situace, tvoří právě oni nejvíce skloňovanou skupinu migrantů v Maroku. Určit jejich přesný počet je velmi obtížné, jelikož velká část pobývá v zemi nelegálně. Vedle okolo 20 tisíc těch, kteří mají právo pobytu, mluví odhady o 35 až 40 tisících nelegálních imigrantů (2015), z nichž většina žije ve velkých městech¹³³.

V moderní historii Maroka můžeme o prvních subsaharských migrantech v zemi mluvit přibližně od 70. let, kdy stát začal udělovat univerzitní stipendia studentům ze západoafrických států nebo z Demokratické republiky Kongo. Počet těchto studentů dosahoval v roce 2014 až 8,5 tisíce. Mnoho z nich po studiích již v Maroku zůstalo a začalo tam svoji kariéru, např. ve francouzsko-jazyčném tisku nebo v oblasti telekomunikací. Masovější imigrace větších skupin obyvatelstva subsaharských států začala přibližně teprve od konce 90. let.¹³⁴

Jak již bylo zmíněno, doba 90. let byla pro Maroko dobou změn. Částečné uvolnění politické situace a stabilizace ekonomiky sice mělo daleko k ideálním podmínkám, přesto však bylo pro imigranty dostatečným motivem, zvláště v porovnání se zhoršující se situací ve státech subsaharské Afriky. Řada z nich byla v té době zasažena politickými nepokoji, občanskou

¹²⁸ Migration statistics. *Migration Data Portal*.

¹²⁹ DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. s. 22

MPI uvádí odhady pro rok 2017 na 36 000, viz. Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination. *MPI*.

¹³⁰ DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. s. 22

¹³¹ DE BEL-AIR, Françoise. *Migration Profile: Morocco*. s. 4

¹³² Tamtéž, s. 4

¹³³ REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco*. s. 48

¹³⁴ DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco*. s. 4

válkou a propadem ekonomiky, jako např. Pobřeží slonoviny.¹³⁵ Mezi prvními migranty se tak už tehdy nacházeli lidé, jež lze považovat za uprchlíky. Libye, do té doby jedna z hlavních cílových zemí, se začala stavět proti subsaharským imigrantům, a ti tak byli nuceni hledat jiné destinace. Pro-africká zahraniční politika Maroka měla a má na imigraci svůj vliv. Kromě ekonomické spolupráce, jež imigraci také podnítila, se jedná především o bezvízový styk, kterému se těší např. Mali, Senegal, Pobřeží slonoviny, Guinea nebo Kongo. Mnoha emigrantským komunitám se již podařilo v Maroku usadit, což podněcuje jejich další růst (národnostní struktura, viz. příloha 5).¹³⁶

Většina západoafrických zemí měla podobnou koloniální minulost jako Maroko v tom smyslu, že byly kolonizovány Francií, což zde zanechalo francouzštinu jako nadnárodní dorozumívací jazyk. Výborná znalost tohoto jazyka otevírá v Maroku mnoho pracovních příležitostí. Privatizace a stoupající životní úroveň marockých obyvatel zároveň přinesla nové možnosti pro levnou pracovní sílu, když pro Maročany bylo výhodnější jít za nekvalifikovanou prací do Španělska nebo Itálie, kde dosahovali mnohem vyšších výdělků. Africké ženy jsou často najímány jako služky a chůvy do bohatých marockých rodin. Rozvoj turistického ruchu přilákal mnoho imigrantů do jeho center, jako je Marrákeš. Celkově však Maroko rozhodně nepřináší tolik možností jako Evropa. Pro mnoho migrantů se tak stává spíše druhou možností, pokud cesta do Evropy není možná.¹³⁷

Kromě toho, že se Maroko začalo etablovat jako potenciální destinace, bylo a je vnímáno jako vhodná tranzitní země na cestě do Evropy. O hlavních důvodech, proč je země takto vnímána, jsme se již zmiňovali. Tedy, že relativní blízkost Španělska činí překonání moře snazší a bezpečnější, než je tomu v případě Libye, a že enklávy Ceuta a Melilla jsou pro jejich umístění na africké pevnině jedinečnou možností, jak se dostat na území EU. Existují i další důvody. Readmisní dohoda mezi Marokem a Španělskem se vztahuje pouze na marocké občany, nikoliv na jiné národnosti (v praxi ovšem často dochází k okamžitým deportacím, viz. podkapitola *Represe marockých bezpečnostních složek*).¹³⁸ Dále rozsáhlá komunikační síť mezi Evropou a Marokem otevírá bohaté možnosti migrace. Kromě časté námořní přepravy přes Gibraltarskou úžinu, se v Maroku nachází významné letištní uzly (Casablanca), odkud vedou linky do Afriky i Evropy.¹³⁹

Výzkum provedený institutem Konrad Adenauer Stiftung mezi 1 407 respondenty uvádí, že 67 % subsaharských migrantů, považuje Maroko za destinaci a pouze 32 % za tranzitní zemi.¹⁴⁰

¹³⁵ Tamtéž. s. 4

¹³⁶ Morocco Visa. *VisaHQ*.

¹³⁷ DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. s. 21

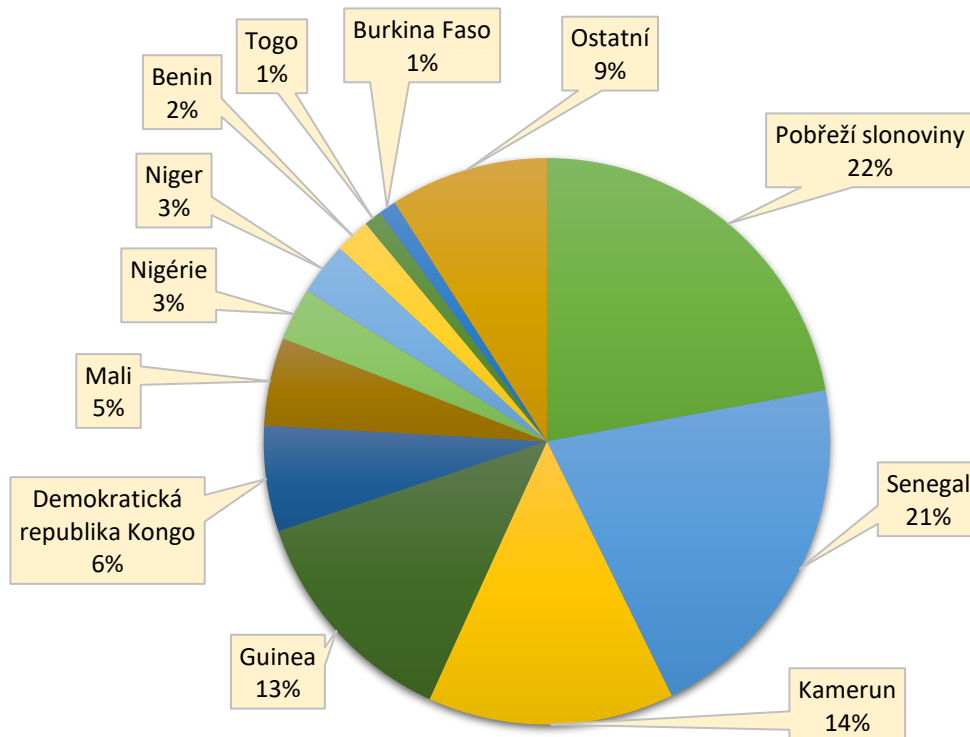
¹³⁸ HRW. *Abused and Expelled: Ill-Treatment of Sub-Saharan African Migrants in Morocco*. s. 59

¹³⁹ FRONTEX. *Africa-Frontex Intelligence Community Joint Report 2016*. s. 25-26

¹⁴⁰ MOURJI, Fouzi; FERRIÉ, Jean-Noël; RADI, Saadia; ALIOUA, Mehdi. *Les migrants subsahariens au maroc enjeux d'une migration de residence*. s. 39

Dále uvádí, že cca 75 % migrantů tvoří muži, polovina ve věku 25-34 let a většina dorazila do Maroka letecky.¹⁴¹

Příloha 5: Národnostní struktura subsaharských imigrantů

Zdroj: MOURJI, Fouzi; FERRIÉ, Jean-Noël; RADI, Saadia; ALIOUA, Mehdi. *Les migrants subsahariens au maroc enjeux d'une migration de residence.*

Politika Maroka vůči imigrantům

Pro Maroko znamenal příchod migrantů ze subsaharské Afriky zcela nový sociální a právní problém, s nímž do té doby nemělo téměř žádné zkušenosti. Kromě evropské komunity (vzhledem k počtu obyvatel relativně malé) postrádala země významnější homogenní imigrantskou skupinu. Pro zemi se silnou emigrantskou tradicí byl fakt, že se může sama stát destinací, něčím těžko představitelným a tento fakt byl zprvu státem odmítán.¹⁴²

Vztahy s EU a ochrana hranic

Vztahy Maroka s EU mají na problematiku subsaharských migrantů značný vliv. Maroko začalo od 90. let orientovat svojí zahraniční politiku stále více na EU. Důvody byly především ekonomické. Maroko se snažilo vstoupit na evropský trh, kde by našlo odbytiště pro své

¹⁴¹ Tamtéž, s. 23

¹⁴² REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco.* s. 50

výrobky, a do kterého by se mohlo integrovat. Význam měla také potencionální finanční pomoc, které by se Maroku dostalo z evropských fondů. Ačkoliv snaha stát se přímo členem EU selhala, podařilo se Maroku roku 1996 podepsat s EU asociační dohodu a stálo u zrodu Barcelonského procesu v roce 1995. Král Muhammad VI. po svém nástupu na trůn podpořil tuto politiku ještě více než jeho otec. Později se Maroko účastnilo i dalších procesů jako je Evropská politika sousedství, v níž se země zavázala dodržovat evropské právní standarty a vznik Unie pro Středomoří roku 2008. Ve stejném roce dosáhlo Maroko značného úspěchu, když mu byl přiznán „rozšířený status“ (ang. *advanced status*) v rámci EU. Evropská unie je dnes nejdůležitějším ekonomickým partnerem. Přibližně polovina marockého exportu i importu směřuje do zemí EU a země se snaží udržovat vztahy na co nejlepší úrovni.¹⁴³

Poté, co roku 2005 po událostech v Ceutě a Melille na sebe problém nelegální migrace opět upozornil, začala EU brát tento problém vážně. Kromě finanční pomoci nejvíce exponovaným evropským státům, se pozornost soustředila i na Maroko. Otázka migrace začala ve vzájemných vztazích rezonovat mnohem častěji a EU (zejména Španělsko) vyvíjí na Maroko tlak, aby tento problém řešilo, což pro něj znamená určité dilema. V očích EU se řešením problému myslí, kromě zlepšení ochrany hranic a důslednějšího potírání nelegální migrace, také fakt, že většina nelegálních migrantů zůstane v Maroku (pokud tedy samo nepřistoupí k deportacím). Z pohledu marockých nejvyšších míst i veřejnosti je toto vnímáno s nechutí, související s celkově negativním vnímáním subsaharským migrantů v zemi. Na druhé straně nadstandardní vztahy s EU mají stěžejní význam nejenom pro ekonomiku, ale i pro pozici Maroka ve světové politice. Udržení těchto vztahů znamená spolupracovat s EU.¹⁴⁴

Na ochraně hranic nejvíce Maroko spolupracuje přirozeně se Španělskem. Maroko je v tomto úkolu finančně podporováno EU za pomoci programů Aeneas a MEDA, jež byly později nahrazeny programem evropské politiky sousedství (v letech 2007 až 2010 získalo marocké ministerstvo vnitra pro účely omezení nelegální migrace cca 67 mil. EUR)¹⁴⁵. Dodatečný specializovaný výcvik marockých bezpečnostních jednotek zajišťuje španělská policie a *Guardia Civil*.¹⁴⁶ Kromě společného hlídkování podél pobřeží od roku 2004 (kde hraje prim Španělsko) má hlavní význam opět Ceuta a Melilla. Bezpečnost enkláv je z velké míry závislá právě na marockých bezpečnostních složkách. V součinnosti se Španělskem i Maroko postavilo dvojité hraniční plot. (viz. příloha 2, s. 17) Hlavní úlohu však mají preventivní akce marocké policie a četnictva, které zabraňují, aby k hromadným pokusům o překonání plotu vůbec došlo. Bezpečnostní složky pravidelně prováděly razie v lese na hoře Gourougou (šp. *Gurugú*) v těsné blízkosti Melilly. Hora je známá jako místo táborů migrantů, odkud se snaží překonat hraniční ploty, čemuž se marocká policie snažila zamezit preventivními akcemi. K největší akci došlo

¹⁴³ Morocco and the EU. *Delegation of the European Union to Morocco*

¹⁴⁴ REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco*. s. 51

¹⁴⁵ HRW. *Abused and Expelled: Ill-Treatment of Sub-Saharan African Migrants in Morocco*. s. 59

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 54

v roce 2014, kdy byl tábor zbourán a na 1200 migrantů bylo převezeno do detenčních zařízení v různých částech země. K podobným raziím dochází v blízkém Nadoru, jež také sousedí s Melillou. Cílem takovýchto akcí je rozptýlit velké skupiny migrantů, jež se shromažďují v severních hraničních oblastech.¹⁴⁷

Ačkoliv velmi dlouhá, je pozemní hranice Maroka poměrně dobře hlídána. Mezi nejlépe hlídané úseky patří oblast Západní Sahary. Kromě nehostinných pouštních podmínek, jež tuto oblast činí nevhodnou pro migraci, donutila marockou armádu dlouholetá válka s hnutím POLISARIO vybudovat v 80. letech silný obranný val, jenž má za úkol oddělit oblasti kontrolované rebely a marockými silami. Kromě toho, že je intenzivně střežen armádou, je také hustě zaminován. Poušť a nehostinné hornaté oblasti dále na severu jsou také těžko prostupné, navíc dlouhodobě špatné vztahy Maroka a Alžírsko způsobily že je hranice uzavřená a hlídána oběma zeměmi. Jedinou částí hranice s Alžírskem s vhodnými přírodními podmínkami je asi 140 km dlouhý úsek na severu u Středozemního moře. Většina nelegálních migrantů cestujících po zemi využívá právě tento úsek a hraniční přechod mezi městy Maghnia (Alžírsko) a Oujda (Maroko).¹⁴⁸ Maroko na tomto úseku postavilo hraniční plot a začátkem roku 2018 oznámilo spolu s Alžírskem posílení ochrany a zabezpečení hranic. Nový ochranný systém má být rozšířen o nová střediska sledování hranic, vybavená nejmodernější technikou, a do provozu by se měla dostat v dubnu příštího roku.¹⁴⁹

Zásadním krokem, o který se v současnosti snaží EU, by bylo uzavření readmisní dohody s Marokem. Podobné dohody uzavřelo s Marokem Španělsko již v roce 1992 (a poté několik dalších zemí), na úrovni EU ovšem žádná taková dodnes neexistuje. Záměr uzavřít dohodu sahá až do roku 2000, ovšem ani po několikaletém složitém vyjednávání nebylo dosaženo výsledku. Novou nadějí bylo podepsání partnerství v oblasti mobility a migrace (ang. *Migration and Mobility Partnership*) v roce 2013, jež upravovalo především záležitosti víz a mělo znovu otevřít jednání o readmisní dohodě. Vyjednávání však opět uvízlo na mrtvém bodě, především kvůli odporu Maroka. V jeho očích je nejproblematictější ta část dohody, která uvádí, že by země měla zpět přijímat kromě svých občanů, také občany třetích zemí, kteří do EU prokazatelně přišli přes území Maroka. Pro království je to komplikace nejen na domácí politické scéně, ale i v zahraniční politice. Kromě orientace na EU, totiž Maroko začalo v posledním desetiletí prohlubovat své vztahy se západoafrickými státy, kde investuje značné peníze. Ve světle této politiky je pro Maroko nepřijatelné, aby se účastnilo deportací migrantů, pocházejících právě z těchto států.¹⁵⁰

Jedním z drobných příkladů, jaký vliv má migrace na vztahy EU a Maroka, mohou být události z února 2017, kdy opět došlo k velkému pokusu u překročení hraničního plotu u Ceuty. Na celé

¹⁴⁷ NATTER, Katharina. Almost Home? Morocco's Incomplete Migration Reforms.

¹⁴⁸ FRONTEX. *Africa-Frontex Intelligence Community Joint Report 2016*. s. 39

¹⁴⁹ Moroccan Army to Strengthen its Surveillance Along Border with Algeria. *Morocco World News*

¹⁵⁰ CARRERA, Sergio et al. *EU-Morocco Cooperation on Readmission, Borders and Protection*. s. 5-6

události je zajímavý fakt, že marocká policie, obvykle velmi aktivní, nevěnovala záležitost téměř žádnou pozornost a vůbec nezasáhla. Spekulace obviňují marockou policii, že tak jednala záměrně a na příkaz z vyšších míst. Důvodem měl být rozsudek Evropského soudního dvoru z prosince předešlého roku, jež rozhodl, že výrobky z oblasti okupované Západní Sahary nejsou předmětem obchodních smluv mezi Marokem a EU. Kromě zásahu do marocké ekonomiky, to byl útok na uzemní celistvost země, jež je velmi citlivá v otázce Západní Sahary. Laxní přístup marockých strážů tak měl být nejspíš varováním před dalšími podobnými výroky a upozorněním nakolik je EU, v oblasti nelegální migrace, závislá na Maroku.¹⁵¹

Regularizace

Faktem, který dokládá, že Maroko zcela ignorovalo možnost stát se cílem nebo tranzitní zemí migrantů je, že dlouhou dobu postrádalo zákon, jenž by se zabýval statusem imigrantů nebo problematikou nelegální migrace. Po nástupu krále Muhammad VI. a tlaku EU začala být jasná potřeba takového nového zákona. V květnu 2003, bezprostředně po teroristických útocích v Casablance, přijal marocký parlament Zákon 02-03, který byl prvním zákonem o migraci v Maroku. Zákon učinil ilegální migraci skutečně „ilegální“, když stanovil tresty pro ty, kteří by nelegálně opustili zemi a také pro převaděče.¹⁵² Otázka lidských práv a humanitního přístupu k migrantům zůstávala vždy poněkud problematická, podobně jako přístup k uprchlíkům. Události arabského jara v roce 2011 přinesly zemi změny ústavy, jež přinesla v oblasti lidských práv zlepšení.¹⁵³

Skutečný přelom však přišel v září 2013, kdy král oznámil zahájení regularizační kampaně, která znamenala legalizaci pobytu velké části migrantů ze subsaharské Afriky. Byl to nečekaný krok, jež silně kontrastoval s do té doby represivní politikou vůči nelegálním imigrantům. Kampaně vznikla na doporučení marocké Národní rady pro lidská práva (CNDH) a měla tři hlavní cíle. Zaprvé, udělování statusu uprchlíků v budoucnu obstará stát (do té doby pod záštitou UNHCR).¹⁵⁴ Zadruhé, ilegální migranti dostanou povolení k pobytu např. pokud v zemi pobývají minimálně 5 let, jsou v manželském svazku s marockým občanem, mají dlouhodobou pracovní smlouvu nebo trpí chronickým onemocněním. Zatřetí, král se zavázal vytvořit pro imigranty integrační politiku.¹⁵⁵ První vlna regularizační kampaně začala v lednu 2014 a trvala celý rok. Z celkových 27 332 žádostí bylo vyhověno 17 916 z nich, což úspěšným žadatelům umožnilo využívat základní veřejné služby jako je zdravotní péče.¹⁵⁶

Druhá vlna kampaně začala již v prosinci 2016 a soustředila se především na ohrožené skupiny migrantů jako ženy s dětmi a nezletilí bez doprovodu. Byly také zmírněny podmínky týkající

¹⁵¹ Morocco uses migrant crisis as leverage in EU free trade dispute. *France24*.

¹⁵² LAHLOU, Mehdi. *Morocco's Experience of Migration as a Sending, Transit and Receiving Country*. s. 6

¹⁵³ NATTER, Katharina. Almost Home? Morocco's Incomplete Migration Reforms.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Morocco Opens Operations To Regularize Situations of Undocumented Immigrants. *Morocco World News*

¹⁵⁶ NATTER, Katharina. Almost Home? Morocco's Incomplete Migration Reforms.

se žádostí založených na pracovní smlouvě, kterým bylo v první vlně vyhověno v minimální míře. Z 28 400 žádostí, které přistály na stole komise pro regularizaci, bylo vyhověno přes 24 000 z nich.¹⁵⁷ Vstřícnější přístup marockých úřadů, je možné vidět jako výsledek nové politiky, jež přestala ignorovat fakt, že se Maroko stává destinací. Svou roli v tom hraje, kromě pro-evropské zahraniční politiky, i již zmíněná nová orientace na západoafrické státy.¹⁵⁸

Životní podmínky

Absence legálního statusu ve společnosti není jediným problémem, kterému čelila (až do regularizace) většina subsaharských migrantů v Maroku. Zásadním problémem je spíše přístup marocké společnosti jako celku. V jejím vztahu k imigrantům ze zemí subsaharské Afriky se promítá řada negativních jevů. Afričtí migranti jsou často obětmi rasově motivovaných útoků, diskriminace a šikany marockých bezpečnostních složek. Často jsou prezentováni jako „černá hrozba,“ jež sebou přináší drogy, prostituci, AIDS a jsou hrozbou pro bezpečnost země. I ze strany politiků lze slyšet prohlášení o imigrantech jako příčině nezaměstnanosti. Tato rétorika rozhodně není ojedinělá pro Maroko, podobné případy známe i z jiných zemí a také z Evropy. Anti-imigrační nálady v Maroku v mnohém pramení z toho, že země neměla velkou komunitu imigrantů a současná krize je víceméně novým problémem. Navazuje ovšem i na historické vnímání Afričanů tmavé pleti, spojené s otroctvím. Ostrakizace marockou společností je pro migranty obtížná, ovšem mnohem vážnější byl dosavadní přístup ze strany marockých státních orgánů.¹⁵⁹

Problematická se ukázala i situace uprchlíků. Maroko podepsalo Úmluvu o právním postavení uprchlíků z roku 1951, její protokol z roku 1967 a je účastníkem několika dalších dohod o uprchlících. UNHCR bylo v Maroku přítomno již od roku 1959 a registrovalo všechny uprchlíky. Marocký Národní úřad pro uprchlíky a osoby bez státní příslušnosti (fr. *Bureau des Réfugiés et Apatrides, BRA*) uděloval většinou status uprchlíka právě na doporučení UNHCR. V roce 2004 ovšem byl však BRA náhle zrušen a status uprchlíka udělený pouze UNHCR nezahrnoval povolení k pobytu od marockých úřadů, což uprchlíkům komplikovalo přístup k základním veřejným službám. K těžkostem také docházelo při jednání s policií, jež *a priori* považuje většinu osob subsaharského původu za ekonomické migranty. V roce 2007 podepsalo Maroko s UNHCR oficiální dohodu o spolupráci, ale k úplné nápravě došlo až v roce 2013, kdy byla obnovena činnost BRA.¹⁶⁰ V roce 2016 evidovalo UNHCR v Maroku celkem 4 771 uprchlíků a 1 962 žadatelů o azyl. Většina uprchlíků ovšem nepochází z Afriky, okolo 60 % pochází ze Sýrie.¹⁶¹

¹⁵⁷ KOUNDOUNO, Tamba François. Morocco Softens Immigrants Regularization Requirements, Grants Legal Status To Over 24,000 Applicants.

¹⁵⁸ NATTER, Katharina. Almost Home? Morocco's Incomplete Migration Reforms.

¹⁵⁹ DE HAAS, Hein. Morocco: Setting the Stage for Becoming a Migration Transition Country.

¹⁶⁰ HRW. *Abused and Expelled: Ill-Treatment of Sub-Saharan African Migrants in Morocco*. s. 47 - 49

¹⁶¹ 2018 Planing Summary, Operation: Morocco. UNHCR.

Pokusy o překonání hranic

Velkým rizikům čelí migranti, kteří využívají Maroko pouze jako tranzitní zemi a pokoušejí překonat hranice do EU. Již samotná cesta přes poušť a opevněnou hranici do Maroka je velmi obtížná. Většina migrantů na cestě do Evropy se shromažďuje na severu země, poblíž španělských enkláv nebo ve městě Tanger, nejčastěji v chudinské čtvrti Boukhalef (na rozdíl od imigrantů žijících v Maroku dlouhodoběji, kteří se soustředí ve velkých městech, např. Casablanca, Marakkéš nebo Rabat). Z těchto dočasných míst pobytu se pak připravují k další cestě. Cesta po moři, jak už bylo řečeno, je méně nebezpečná, přesto však na moři mezi Marokem a Španělskem během roku 2017 zahynulo na 212 lidí, což je skoro trojnásobek oproti předchozímu roku.¹⁶²

Mezi tábory migrantů je patrně nejznámější hora Gourougou (šp. *Gurugú*) poblíž Melilly, kde žije většina migrantů, snažících se přelézt hraniční plot. K pokusům dochází na masové úrovni, většinou v počtu několika stovek osob. Během pokusů dochází k násilným srážkám hlavně s marockou policií a četnictvem, které ze sebou zanechávají zraněné. Dostat se na plot nebo dokonce na druhou stranu se však podaří pouze několika málo nejsilnějším a nejrychlejším jedincům. Mnoho z nich zůstává sedět na vrcholku plotu v obavě, že jakmile sestoupí dolů budou zadrženi strážemi. Ti úspěšnější, kterým se podaří vyhnout strážím a dostat na španělskou půdu, zamíří nejčastěji do blízkého azylového střediska CETI (*Los Centros de Estancia Temporal de Inmigrantes*), kde jsou v bezpečí před možnou okamžitou deportací.¹⁶³ To, že Španělsko přistupuje k okamžitým deportacím (tzv. *pushbacks*) se již mnohokrát stalo terčem kritiky humanitární organizací. V praxi okamžitá deportace znamená, že zadrženi migranti jsou bezpečnostními složkami neprodleně eskortováni k hranicím a jsou předáni marocké straně. Tento protiprávní postup byl ve Španělsku legalizován kontroverzním zákonem z prosince 2014.¹⁶⁴ Kromě migrantů zadržovaných ihned po překročení hranice, jsou známy případy, kdy byli deportováni nezletilí migranti, jež pobývali v Melille již delší dobu a byli zadrženi v ulicích bez dokladů.¹⁶⁵

Represe marockých bezpečnostní složek

Kritika za používání násilí a nelegální deportace mířila ještě ve větší míře na marocké bezpečnostní složky (policie, četnictvo a pomocné sbory). Organizace Human Rights Watch (kromě jiných i Lékaři bez hranic a Amnesty International) na základě přímých svědectví postižených obviňuje marocké strážce u Ceuty a Melilly z požívání násilí vůči migrantům během pokusů o překonání plotů. Jedná se konkrétně o nadměrné bití obušky. Marocké strážce tak údajně činí účelově, aby tak migranty odradily od dalších pokusů a záměrně míří na jejich končetiny, aby nebyli dalšího pokusu schopni. Podobně zacházejí i s osobami, které převezmou

¹⁶² Operational Portal Refugee Situations – Mediterranean Situation. *UNHCR*.

¹⁶³ REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco*. s. 39-40

¹⁶⁴ Storming Spain's Razor-Wire Fence: Europe Or Die (Episode 1/4). In: *Youtube*.

¹⁶⁵ HRW. *Abused and Expelled: Ill-Treatment of Sub-Saharan African Migrants in Morocco*. s. 45-46

během deportací. Na tábory migrantů byly četníky a pomocnými silami pravidelně podnikány razie, jež měla za úkol narušit jejich fungování. Během razíí byly ničeny stany, přístřešky a často i osobní dokumenty a mobilní telefony.¹⁶⁶

Mnoho migrantů zadržených marockými bezpečnostními silami bylo nuceně přemístěno do různých měst v marockém vnitrozemí, ve snaze je co nejvíce rozptýlit a zabránit jejich koncentraci na severu. Zdokumentovány jsou také časté případy hromadných deportací do Alžírsko. Policie zadržené migranty předávala Pomocným silám (*Forces Auxiliaires Marocaines*), střežícím marocko-alžírskou hranici. Příslušníci Pomocných sil pak migranty přepravili do nehostinných oblastí a nutili je vydat se směrem do Alžírsko. Takovéto akce většinou probíhaly v noci, bez vědomí alžírské strany a bez oficiálních procedur, což naznačuje, že akce byly protiprávní. Na kritiku OSN v roce 2011 marocká oficiální místa argumentovala tím, že se nejedná o „vyhoštění“ ale o „návrat na hranici“, což je podle marockého práva legální a žádný z migrantů nebyl přímo deportován na alžírské území. HRW zaznamenalo případy, kdy byli takto deportováni i evidentně nezletilí migranti, uprchlíci s dokumenty vystavenými UNHCR a také těhotné ženy.¹⁶⁷

Drsné praktiky marockých bezpečnostních sil byly silně omezeny potom, co král Muhammad VI. ohlásil regularizační kampaň a novou vstřícnější politiku vůči migrantům v roce 2013. V rámci nového, humánnějšího přístupu přestaly v první polovině roku 2014 deportace na Alžírskou hranici. Přesídlování migrantů z jejich táborů ovšem neskončilo ve snaze „vyčistit sever“, mnoho z těchto akcí však bylo kritizováno i marockou justicí.¹⁶⁸ Celkově v posledních několika letech došlo k utišení situace, kdy nedochází k větším excesům, vyjma snad vždy rušné hranice u Ceuty a Melilly. V nejnovější zprávě o dodržování lidských práv ve světě neuvádí americký Úřad pro demokracii, lidská práva a práci (ang. *Bureau of Democracy, Human Rights and Labor*) žádné konkrétní případy porušování práv migrantů a uprchlíků. Zmiňuje sice případy z minulých let, ale regularizační kampaň posledních let podle něj přispěla ke zlepšení situace.¹⁶⁹

¹⁶⁶ HRW. *Abused and Expelled: Ill-Treatment of Sub-Saharan African Migrants in Morocco*. s. 40

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 25

¹⁶⁸ NATTER, Katharina. Almost Home? Morocco's Incomplete Migration Reforms.

¹⁶⁹ Morocco 2017 Human Rights Report. *U.S. Department of State*.

ZÁVĚR

Již od doby, kdy Maroko získalo nezávislost, hrála migrace v jeho vývoji zásadní roli. V 60. letech mělo Maroko podobnou pozici jako jeho severoafričtí sousedi Alžírsko a Tunisko, s nimiž sdílelo koloniální minulost. Doba byla charakterizována rozsáhlou ekonomickou migrací obyvatel severoafrických států do evropských zemí, jež zažívaly ekonomický rozkvět, ale trpěly nedostatkem pracovní síly. Bilaterální pracovní dohody, uzavřené mezi Marokem a evropskými zeměmi, daly této migraci oficiální charakter, výhodný pro obě strany. Od podepsání první dohody roku 1963 přicházelo průměrně do Evropy kolem 30 000¹⁷⁰ Maročanů ročně, a to zejména do Francie, Belgie, Nizozemí a v menší míře do Německa (SRN). Tito původně sezónní migranti tvořili základ budoucí rozsáhlé marocké diaspory v Evropě, která již v roce 1973 čítala na milion osob¹⁷¹.

Problém nastal po ropném šoku roku 1973 a následné ekonomické krizi. Ochrana domácího pracovního trhu donutila evropské státy přitvrdit imigrační politiku. Sezonní migrace za práci postupně ustála a spousta Maročanů se v Evropě usadila. Imigrantská komunita dále rostla tím, jak se k ní připojovali rodinní příslušníci. Každoroční počet marockých migrantů přicházejících do Evropy v následujících letech, ale zůstával víceméně stejný. Maroko si během 70. a 80. let procházelo těžkým obdobím, známým jako „roky olova“, jež byly charakteristické politickými represemi, špatnou ekonomickou situací a vysokou nezaměstnaností. Za této situace se mnoho Maročanů poohlíželo po nových destinacích, jakou se stala v menší míře Severní Amerika, ale zejména Itálie a Španělsko.

Devadesátá léta přinesla mnoho změn. Zaprvé to byly změny na domácí politické scéně. Král Hasan II. pod tlakem mezinárodního společenství poněkud uvolnil poměry v zemi. Cílem politiky Maroka vůči svým občanům v zahraničí, kterou do té doby praktikovala, bylo mít nad nimi co největší kontrolu. Toto přímo popíralo integrační politiku evropských zemí, za což si Maroko vysloužilo jejich silnou kritiku. Ta, spolu s obavou, že takováto politika emigranty spíše odcizuje a strach o ekonomicky významné remitence, způsobila, že Maroko svoji politiku přehodnotilo a nastavilo mnohem vstřícnější tvář.

V souvislosti s tím došlo k druhé významné změně, a to v zahraniční politice. Nový směrem, kterým se Maroko vydalo, byla orientace na spolupráci s EU. K prohloubení vztahů došlo především se Španělskem, se kterým mělo severoafrické království historické a ekonomické vazby, a které se postupně vyvíjelo v novou destinaci pro marocké migranty. Postupné zavádění vízové povinnosti státy EU vznik Schengenského prostou v roce 1995 přinesly do vztahů s EU poprvé problém nelegální migrace.

¹⁷⁰ NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 8

¹⁷¹ ENNAJI, Moha. *Patterns and Trends of Migration in the Maghreb*. s. 10

Třetí významná změna, navazující na problém nelegální migrace byl nárůst počtu migrantů ze subsaharské Afriky, jež do Maroka začali přicházet. Maroko je jediná africká země, jež má pozemní hranice s EU a od evropské pevniny ho dělí pouze 13 km široký Gibraltarský průliv, což ze země dělá atraktivní tranzitní zemi. Ačkoliv ekonomická situace Maroka nebyla v 90. letech rozhodně ideální a jen postupně se vzpamatovávala z krize let osmdesátých, stabilní podmínky a blízkost španělských enkláv byly pro některé obyvatele subsaharských afrických států dostatečným vodítkem k migraci.

Král Muhammad VI. nastoupil na trůn po smrti svého otce Hasana II. v roce 1999 a během prvních let jeho vlády došlo k uvolnění společenských poměrů v zemi. Blízké vztahy se Španělskem vyústily v to, že se stalo novou primární destinací pro migranty. Počet marockých migrantů dosáhl vrcholu v roce 2008, kdy do Španělska přišlo okolo 95 000¹⁷² osob. Globální ekonomická krize v roce 2008 však těžce postihla právě jihoevropské země a pracovní příležitosti ve Španělsku byly natolik omezeny, že migrace z Maroka propadla téměř o polovinu. Problematika subsaharských migrantů, jejichž počet v zemi postupně narůstal, se dostala do širšího povědomí po událostech v Ceutě a Melille v roce 2005, ale Maroko tento problém víceméně ignorovalo.

Směr marocké zahraniční politiky, jež byl posílit svazky s EU, se začal postupně naplňovat. V roce 2008 získalo Maroko „rozšířený status“ ve vztazích s EU a pět let později podepsalo partnerství v oblasti mobility a migrace. Přibližně polovina marockého zahraničního obchodu nyní probíhá se zeměmi EU a spolupráce přináší zemi mnohé výhody jako např. investice nebo rozvojovou pomoc. Kromě ekonomické dimenze, je třeba vnímat i politickou. Spor o Západní Saharu je pro Maroko velmi citlivý a ztěžuje jeho pozici v mezinárodní politice. Dobré vztahy s EU jsou tedy stěžejní. Úzké vazby ale také dostávají Maroko pod tlak EU, jež kromě jiného žádá, aby země dostala pod kontrolu nelegální migraci z jeho území, což pro Maroko znamená velkou zodpovědnost a značné úsilí.

Současná situace je pro Maroko poněkud komplikovaná. Celková marocká diaspora ve světě může dosahovat až 5 mil. lidí (viz. s. 26) a výše remitencí, které to zemi přináší, má ekonomicky nezpochybnitelný význam. Po světové ekonomické krizi význam Španělska jako destinace poněkud upadl, přesto však zůstává hlavním cílem. Zpříšňování postupu vůči nelegální migraci ve státech EU však před ně klade další překážky. V tomto ohledu má pro Maroko význam partnerství v oblasti mobility a migrace s EU, jež míří na studenty a vysoce vzdělané pracovníky, mezi kterými panuje v Maroku vysoká nezaměstnanost. Podle odhadů MPI může být počet marockých emigrantů v roce 2017 až 108 000 osob.¹⁷³ Téměř 30 000 Maročanů

¹⁷² NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration*. s. 17

¹⁷³ Country Sources – Morocco. *MPI*.

zadrženo v EU pro nelegální pobyt¹⁷⁴ a cca 5000 bylo zachyceno na západní středomořské trase (asi ¼ z celkového počtu migrantů na této trase).¹⁷⁵

Ve vztahu, k subsaharským migrantům doznala marocká politika významných změn. Po letech zavírání očí před problémem a používání poněkud „drsných“ policejních metod zvolila země jiný přístup. Regularizační kampaně zahájené v letech 2013 a 2016 legalizovaly pobyt více než 40 000 do té doby nelegálních imigrantů a umožnily jim tak přístup k základním veřejným službám. Nová politika ohlášená králem si také vytyčila za cíl integraci imigrantů v zemi a celkově humánnější přístup, jež můžeme dát do souvislosti se změnami ústavy po arabském jaru v roce 2011. Pohnutky pro tyto kroky jsou pravděpodobně tři. Zaprvé, tlak EU na řešení problému nelegální migrace. Zadruhé, kritika porušování lidských práv ze strany humanitárních organizací. A zatřetí nová zahraniční politika vstřícná k západoafrickým zemím. Maroko začalo v posledních několika letech investovat v Západní Africe a prohlubovat vztahy z tamějšími zeměmi, z nichž pochází značná část imigrantů přítomných v Maroku. V praxi se také nejedná pouze o nelegální migranty na cestě do EU, ale často jsou to studenti nebo vysoce kvalifikovaní pracovníci. Průzkum institutu KAS mezi subsaharskými migranty uvádí, že 67 % z nich pokládá Maroko za svou destinaci.¹⁷⁶

Rok 2017 byl poznamenán významným nárůstem počtu zadržovaných migrantů na západní středozezemní trase. Nejvyšší odhady uvádějí až 28 000 osob, jež se pokusilo dostat z Maroka do Španělska, což je asi dvojnásobný nárůst oproti předchozímu roku.¹⁷⁷ Více než polovinu z nich tvoří lidé původem ze subsaharské Afriky.

Odpověď na otázku: *Proměnilo se Maroko ze země původu migrantů na tranzitní zemi subsaharských migrantů?* jež byla stanovena v úvodu práce, a níž se tato práce snaží najít odpověď není zcela jednoznačná. Nelze totiž s určitostí odpovědět pouze ano či ne ani nelze pouze říct, že se Maroko stalo obojím. Z informací předložených v této práci vyplývá, že Maroko stále je *zemí původu emigrantů*, zároveň se stalo *tranzitní zemí* subsaharských migrantů, a navíc pro některé z nich i *destinací*. Počet marockých emigrantů zůstává v současnosti stále vysoký (viz. výše) a situace nenasvědčuje tomu, že by se tento trend měl v brzké době změnit. Pokusy o překonání hraničního plotu u Ceuty a Melilly se stále odehrávají a významný počet subsaharských migrantů se pokouší dostat po moři na evropskou pevninu. Počet migrantů na západní středozezemní trase se dokonce minuly rok dvojnásobně zvýšil. Dvě regularizační kampaně udělily desetitisícům ilegálních subsaharských migrantů povolení k pobytu a marocký král oznámil zahájení integrační politiky, čímž se Maroko prakticky samo označilo za destinaci.

¹⁷⁴ FRONTEX. *Risk Analysis Report for 2018*. s. 47

¹⁷⁵ Tamtéž, s. 43

¹⁷⁶ MOURJI, Fouzi; FERRIÉ, Jean-Noël; RADI, Saadia; ALIOUA, Mehdi. *Les migrants subsahariens au maroc enjeux d'une migration de residence*. s. 38

¹⁷⁷ Operational Portal Refugee Situations – Mediterranean Situation. *UNHCR*.

Nejnovější data UNHCR ukazují, že od počátku roku 2018 do 26. dubna využilo západní trasu celkem 6 355 migrantů¹⁷⁸ což je obdobně vysoký počet, jako ve stejném období předchozího, rekordního roku. Budoucnost a způsob, jakým se bude problematika migrace v Maroku v následujících letech vyvíjet, je velmi těžké předvídat. Je významný nárůst počtu migrantů na západní středozevní trasu v souvislosti se zmenšujícím se počtem na centrální trasu předzvěští toho, že africká migrace bude proudit tímto směrem? Dojde v souvislosti snižující se porodností (již dnes představuje Maroko v Africe výjimku) a nižší nezaměstnaností také k omezení emigrace? Bude narůstat význam Maroka coby destinace?

Pokud si dovolíme spekulovat, klíčovým prvkem pravděpodobně bude společenský a ekonomický rozvoj v samotném Maroku, jež od počátku 21. století poměrně stabilně roste. Zvyšující se životní úroveň může Maroko dovést k podobné pozici, v jaké je Turecko, jež se ze země emigrantů stalo cílem imigrantů.¹⁷⁹ Paralela s Tureckem, jež uzavřelo s EU readmisní dohodu, připomíná podobnou (zatím neúspěšnou) snahu EU o dohodu s Marokem. Potencionální podepsání takovéto dohody by mělo pro další vývoj zásadní význam.

Tyto a další otázky jako např. vliv migrace na vztahy Maroka a EU nebo problematika integrace subsaharských migrantů do marocké společnosti by si jistě zasloužily blíže prozkoumat, což bohužel v této práci nebylo, vzhledem k jejímu rozsahu, zcela možné.

¹⁷⁸ Tamtéž.

¹⁷⁹ DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials*. s. 24

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

Primární zdroje

- AMNESTY INTERNATIONAL. *Spain and Morocco: Failure to protect the rights of migrants - one year on* [online]. AI, 2006 [cit. 2018-03-26] Dostupné z: <http://www.statewatch.org/news/2006/oct/ai-ceuta-melilla-report-october-2006.pdf>
- Central Mediterranean Route. *Frontex* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/central-mediterranean-route/>
- Country resources – Morocco. *MPI* [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.migrationpolicy.org/country-resource/morocco>
- Effectif des Marocains résidant à l'étranger (MRE). *Haut-commissariat au plan* [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: https://www.hcp.ma/Effectif-des-Marocains-residant-a-l-etranger-MRE_a705.html
- Eastern Mediterranean Route. *Frontex* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/eastern-mediterranean-route/>
- FRONTEX. *Africa-Frontex Intelligence Community Joint Report 2016* [online]. Frontex, 2017 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z: http://frontex.europa.eu/assets/Publications/Risk_Analysis/AFIC/AFIC_2016.pdf
- FRONTEX. *Risk Analysis for 2018* [online]. Frontex, 2018 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/>
- FRONTEX. *FRAN 2017 Q2* [online]. Frontex, 2017 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://frontex.europa.eu/publications/fran-q2-2017-1QZuo7>
- FRONTEX. *FRAN 2017 Q3* [online]. Frontex, 2018 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://frontex.europa.eu/publications/fran-q3-2017-1QZuo7>
- Human Development Data (1990-2015). *UNDP* [online]. [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/data>
- International migrant stock: The 2017 revision. *UN* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimates17.shtml>
- INTERNATIONAL ORGANIZATION FOR MIGRATION. *World Migration Report 2018* [online]. IOM, 2018 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.iom.int/wmr/world-migration-report-2018>
- Immigrant and Emigrant Populations by Country of Origin and Destination. *MPI* [online]. [cit. 2018-04-17]. Dostupné z: <https://www.migrationpolicy.org/programs/data-hub/charts/immigrant-and-emigrant-populations-country-origin-and-destination>

- Key Migration Terms. *IOM* [online]. [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <https://www.iom.int/key-migration-terms>
- Mediterranean Migrant Arrivals Reach 165,409 in 2017 with Major Uptick in Western Route. *IOM* [online]. [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <http://www.iom.int/news/mediterranean-migrant-arrivals-reach-165409-2017-major-uptick-western-route>
- Migration statistics. *Migration Data Portal* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: https://migrationdataportal.org/data?i=stock_abs &t=2017&m=2
- Migratory Routes Map. *Frontex* [online]. [cit. 2018-03-011]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>
- Morocco and the EU. *Delegation of the European Union to Morocco* [online]. [cit. 2018-04-23]. Dostupné z: https://eeas.europa.eu/delegations/morocco/4347/morocco-and-eu_en
- Morocco – net migration rate. *Knoema* [online]. [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <https://knoema.com/atlas/Morocco/topics/Demographics/Population/Net-migration-rate>
- Morocco 2017 Human Rights Report. *U.S. Department of State* [online]. [cit. 2018-04-26]. Dostupné z: <https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm?year=2017&dliid=277257#wrapper>
- Morocco Visa. *VisaHQ* [online]. [cit. 2018-04-22]. Dostupné z: <https://morocco.visahq.com/>
- Morocco Population. *Worldometers* [online]. [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <http://www.worldometers.info/world-population/morocco-population/>
- MTM. *2014 Map on Mixed Migration Routes* [online]. MTM, 2014 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://www.imap-migration.org/index.php?id=470>
- Operational Portal Refugee Situations – Mediterranean Situation. *UNHCR* [online]. [cit. 2018-04-12]. Dostupné z: <http://data2.unhcr.org/en/situations/mediterranean/location/5226>
- Personal remittances, recieved. *The World Bank* [online]. [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/BX.TRF.PWKR.CD.DT?locations=MA>
- Remittance Flows Worldwide in 2016. *Pew Research Center* [online]. [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://www.pewglobal.org/interactives/remittance-map/>
- Spain. *CIA World Factbook* [online]. [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.cia.gov/library/publications/resources/the-world-factbook/geos/sp.html>
- GDP per capita. *The World Bank* [online]. [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD?locations=MA-DZ-TN-LY>

- The 1992 Spain – Morocco readmission agreement * in English and Spanish. In: *The Right Angle* [online]. Dec 19 2013 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://therightsangle.wordpress.com/2013/12/19/the-1992-spanish-morocco-readmission-agreement-in-english/>
- Total fertility rate – Africa. *Indexmundi* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.indexmundi.com/map/?v=31&r=af&l=en>
- UNDP. *Human Development Report 2016* [online]. UNDP, 2016 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://hdr.undp.org/en/2016-report>
- UNHCR. *Key Data for Europe 2017* [online]. UNHCR, 2018 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://data2.unhcr.org/en/documents/details/62326>
- UNHCR. *Global Report 2016* [online]. UNHCR, 2017 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: http://reporting.unhcr.org/publications#tab-global_report&_ga=2.245771201.410634917.1520329603-2010720749.1511274992
- UNHCR. *2018 Planing Summary, Operation: Morocco* [online]. UNHCR, 2017 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://reporting.unhcr.org/sites/default/files/pdfsummaries/GA2018-Morocco-eng.pdf>
- Western African Route. *Frontex* [online]. [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://frontex.europa.eu/along-eu-borders/migratory-routes/western-african-route/>
- Western Mediterranean Route. *Frontex* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/western-mediterranean-route/>

Sekundární zdroje

- CASTAN-PINOS, Jaume. *Building Fortress Europe? Schengen and the Cases of Ceuta and Melilla* [online]. Centre for International Border Research, 2009 [cit. 2018-03-18]. Dostupné z: <https://www.qub.ac.uk/research-centres/CentreforInternationalBordersResearch/Publications/WorkingPapers/CIBRWorkingPapers/Filetoupload,174398,en.pdf>
- CARLING, Jørgen. The Merits and Limitations of Spain's High-Tech Border Control. In: *Migration Policy Institute* [online]. Jun 7 2007 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.migrationpolicy.org/article/merits-and-limitations-spains-high-tech-border-control>
- CARRERA, Sergio; CASSARINO, Jean-Pierre; EL QADIM, Nora; LAHLOU, Mehdi; DEN HERTOOG, Leonhard. *EU-Morocco Cooperation on Readmission, Borders and Protection: A model to follow?* [online]. CEPS, 2016 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/system/files/EU-Morocco%20Cooperation%20Liberty%20and%20Security%20in%20Europe.pdf>
- CHTATOU, Mohamed. The Shameful Story of Moroccan ‘Mule Women,’ the Disgrace of Morocco, Spain and the EU. *Morocco World News* [online]. Mar 7 2015

[cit. 2018-04-04]. Dostupné z:

<https://www.moroccoworldnews.com/2015/03/153271/the-shameful-story-of-moroccan-mule-women-the-disgrace-of-morocco-spain-and-the-eu/>

- COHEN, Shana. Migration and Social Development in Morocco. In *Migration and the Maghreb* [online]. The Middle East Institute, 2010 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/Migration%20Maghreb.pdf>
- DE BEL-AIR, Françoise. *Migration Profile: Morocco* [online]. Migration Policy Centre, 2016 [cit. 2018-04-16]. Dostupné z: <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/41124>
- DE HAAS, Hein. *Focus Migration Country Profiles – Morocco* [online]. Hamburg Institute of International Economics, 2009 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: http://focus-migration.hwwi.de/uploads/tx_wilpubdb/CP_16_Morocco.pdf
- DE HAAS, Hein. *Moroccan migration trends and development potentials* [online]. Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit (GIZ) GmbH, 2016 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://www.giz.de/fachexpertise/downloads/giz2016-en-moroccan-migration-trends.pdf>
- DE HAAS, Hein. Morocco: Setting the Stage for Becoming a Migration Transition Country. In: *Migration Policy Institute* [online]. Mar 19 2014 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.migrationpolicy.org/article/morocco-setting-stage-becoming-migration-transition-country>
- EL KHALDI, Hajare. Spanish Authorities End Moroccan ‘Women Mules’ in Sebta. *Morocco World News* [online]. Apr 3 2018 [cit. 2018-04-04]. Dostupné z: <https://www.moroccoworldnews.com/2018/04/243637/spanish-authorities-end-moroccan-women-mules-sebta/>
- ENNAJI, Moha. Patterns and Trends of Migration in the Maghreb. In *Migration and the Maghreb* [online]. The Middle East Institute, 2010 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <https://www.mei.edu/sites/default/files/publications/Migration%20Maghreb.pdf>
- FERRER-GALLARDO, Xavier a PLANET-CONTRERAS, Ana. *Ceuta and Melilla: Euro-African Borderscapes* [online]. Agora, 2014 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://www.agora-magazine.nl/wp-content/uploads/2012/10/2012-4-EuroAfrican-Borderscapes.pdf>
- FERRER-GALLARDO, Xavier. *The Spanish-Moroccan border complex: Processes of geopolitical, functional and symbolic rebordering* [online]. Universitat Autònoma de Barcelona, 2008 [cit. 2018-03-20]. Dostupné z: <http://geografia.uab.es/migracions/cas/publicacions%20i%20documents/Ferrer,%20The%20spanish-moroccan%20border%20complex.pdf>
- FLAHAUX, Marie-Laurence a DE HAAS, Hein. *African migration: trends, patterns, drivers* [online]. Comparative Migration Studies, 2016 [cit. 2018-03-07]. Dostupné z:

<https://comparativemigrationstudies.springeropen.com/articles/10.1186/s40878-015-0015-6>

- FRAGUES, Philippe. *Four Decades of Cross-Mediterranean Undocumented Migration to Europe* [online]. IOM, 2017 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://publications.iom.int/books/four-decades-cross-mediterranean-undocumented-migration-europe-review-evidence>
- FUCHS, Dale. Canary Islands fear disaster as number of migrants soars. *The Guardian* [online]. Sep 4 2006 [cit. 2018-04-11]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2006/sep/04/spain.mainsection>
- HUMAN RIGHTS WATCH. *Abused and Expelled: Ill-Treatment of Sub-Saharan African Migrants in Morocco* [online]. Human Rights Watch, 2014 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: https://www.hrw.org/sites/default/files/reports/morocco0214_ForUpload.pdf
- JEŽOVÁ, Michaela. Maroko. In JEŽOVÁ, Michaela, ed. a BURGROVÁ, Helena, ed. *Současný Blízký východ: politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 232 s. ISBN 978-80-87474-45-7.
- KOHNERT, Dirk. *African Migration to Europe: Obscured Responsibilities and Common Misconceptions* [online]. GIGA, 2007 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.giga-hamburg.de/en/publication/african-migration-to-europe-obscured-responsibilities-and-common-misconceptions>
- KOUNDOUNO, Tamba François. Morocco Softens Immigrants Regularization Requirements, Grants Legal Status To Over 24,000 Applicants. *Morocco World News* [online]. Mar 28 2018 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.morocoworldnews.com/2018/03/243318/morocco-softens-immigrants-regularization-requirements-grants-legal-status-24000-applicants/>
- KŘÍŽEK, Daniel. Alžírsko. In JEŽOVÁ, Michaela, ed. a BURGROVÁ, Helena, ed. *Současný Blízký východ: politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 232 s. ISBN 978-80-87474-45-7.
- KYDLÍČEK, Jakub. Tunisko. In JEŽOVÁ, Michaela, ed. a BURGROVÁ, Helena, ed. *Současný Blízký východ: politický, ekonomický a společenský vývoj od druhé světové války do současnosti*. 1. vyd. Brno: Barrister & Principal, 2011. 232 s. ISBN 978-80-87474-45-7.

- La frontera sur de Melilla con Marruecos. *El País* [online]. May 23 2016 [cit. 2018-04-28]. Dostupné z: https://elpais.com/elpais/2016/04/20/media/1461174790_388026.html
- LAHLOU, Mehdi. *Morocco's Experience of Migration as a Sending, Transit and Receiving Country* [online]. Instituto Affari Internazionali, 2015 [cit. 2018-04-18]. Dostupné z: <http://www.iai.it/sites/default/files/iaiw1530.pdf>
- MARCZYOVÁ, Klaudia a kol. *Aktuálne problémy migrácie v Európe a jej ľudskoprávna dimenzia*. Prvé vydanie. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, ediční středisko v nakladatelství Eva Rozkotová, Beroun, 2016. 398 stran. ISBN 978-80-87975-50-3.
- Migrace. *Demografie* [online]. [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: http://www.demografie.info/?cz_migrace
- MIKHAEL, Drew. Ceuta and Melilla: the Spanish enclaves at the centre of the fight against terrorism. In: *The Conversation* [online]. Sep 11 2017 [cit. 2018-04-09] Dostupné z: <https://theconversation.com/ceuta-and-melilla-the-spanish-enclaves-at-the-centre-of-the-fight-against-terrorism-83196>
- MOURJI, Fouzi; FERRIÉ, Jean-Noël; RADI, Saadia; ALIOUA, Mehdi. *Les migrants subsahariens au maroc enjeux d'une migration de residence* [online]. Konrad Adenauer Stiftung, 2016 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: http://www.kas.de/wf/doc/kas_47249-1522-3-30.pdf?161130105443
- Morocco. *World Jewish Congress* [online]. [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://www.worldjewishcongress.org/en/about/communities/MA>
- Moroccan Army to Strengthen its Surveillance Along Border with Algeria. *Morocco World News* [online]. Feb 17 2018 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.morocroworldnews.com/2018/02/240819/morocco-surveillance-border-algeria/>
- Morocco Opens Operations To Regularize Situations of Undocumented Immigrants. *Morocco World News* [online]. Dec 14 2016 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.morocroworldnews.com/2016/12/203723/morocco-opens-operations-regularize-situations-undocumented-immigrants/>
- Morocco uses migrant crisis as leverage in EU free trade dispute. *France24* [online]. Feb 22 2017 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <http://www.france24.com/en/20170222-morocco-hundreds-migrants-storm-spain-ceuta-amid-eu-trade-tensions>
- NATTER, Katharina. Almost Home? Morocco's Incomplete Migration Reforms. In: *World Politics Review* [online]. May 5 2015 [cit. 2018-04-24]. Dostupné z: <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/15691/almost-home-morocco-s-incomplete-migration-reforms>

- NATTER, Katharina. *Fifty years of Maghreb emigration: How states shaped Algerian, Moroccan and Tunisian emigration* [online]. International Migration Institute, University of Oxford, 2014 [cit. 2018-03-06]. Dostupné z: <https://www.imi.ox.ac.uk/publications/wp-95-14>
- NYBERG SORENSEN, Ninna. *Migrant Remittances as a Development Tool: The Case of Morocco* [online]. IOM, 2004 [cit. 2018-04-15]. Dostupné z: http://publications.iom.int/system/files/pdf/migrant_remittances_morocco.pdf
- O'CONNELL, Kevin John. Fortress Europe: Ceuta and Melilla. In: *Peace and Conflict Monitor* [online]. Nov 3 2005 [cit. 2018-03-26]. Dostupné z: http://www.monitor.upeace.org/archive.cfm?id_article=315
- OLIPHANT, Vickiie. Spain migrant crisis: Calls for Ceuta border fence to be reinforced as guards can't cope. *Express* [online]. Oct 11 2017 [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <https://www.express.co.uk/news/world/865094/Migrant-attack-police-crisis-Ceuta-border-fence-wall-Spain-illegal-immigration>
- REIFELD, Helmut. *Emigration, Transit And Host Country – Migration In Morocco* [online]. Konrad-Adenauer-Stifung, 2015 [cit. 2018-04-13]. Dostupné z: <http://www.kas.de/wf/en/33.40711/>
- SENANTE, Alberto. Spain/Morocco: a tragedy at the border. In: *Amnesty International* [online]. Feb 6 2015 [cit. 2018-04-09]. Dostupné z: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2015/02/spain-morocco-a-tragedy-at-the-border/>
- SODDU, Pietro. *Ceuta and Melilla: Security, Human Rights and Frontier Control* [online]. 2006 [cit. 2018-03-26] Dostupné z: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.612.166&rep=rep1&type=pdf>
- Storming Spain's Razor-Wire Fence: Europe Or Die (Episode 1/4). In: *Youtube* [online]. Jan 1 2015 [cit. 2018-04-25]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=OmqOlxNQABI>
- Under fire at Europe's border. *The Guardian* [online]. Oct 2 2005 [cit. 2018-04-06] Dostupné z: <https://www.theguardian.com/world/2005/oct/02/spain.theobserver>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Počet nelegálních překročení hranic na západní trase, s. 12

Příloha 2: Schéma hraničního plotu Ceuty a Melilly, s. 17

Příloha 3: Vývoj každoročního počtu marockých migrantů, 1960-2015, s. 26

Příloha 4: Procentuální rozdělení marocké diaspory ve světě, s. 28

Příloha 5: Národnostní struktura subsaharských imigrantů, s. 33

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with a topic of Morocco in the context of the current migration crisis. It aims to describe the history, evolution of Morocco as the country of the emigrants the key elements and influences that have formed the current Moroccan migration trends. It analyzes arrival of a sub-Saharan African migrants to Morocco its influence on the country, as well as role of the European Union in dealing with illegal migration on western Mediterranean migratory route.

The main goal of this paper is to find the answer for a question if the Morocco is still the country of the emigrants or it became the transit country for sub-Saharan migrants. Conclusion to which the thesis comes is that Morocco has been historically the country of the emigrants and it still is to this date as outflow of the Moroccan migrants remains high. At the same time the country is a transit country for sub-Saharan migrants who want to reach Europe via the Spanish enclaves of Ceuta and Melilla or by the sea route to mainland Spain. The current data also shows that Morocco becomes the destination country as well as it regularized large number of illegal migrants in its territory and started integration policy.

The situation may be a subject to change in incoming years, probably closely related to performance of the Moroccan economy and human development and foreign relations with EU and African countries.